

Udruženje ALDI Goražde

Bosansko-podrinjski kanton Goražde:

Učenje koje znači

Pregled postojećeg stanja u oblasti
neformalnih programa obrazovanja odraslih

OBRAZOVANJE ODRASLIH U BPK GORAŽDE

**Pregled postojećeg stanja u oblasti programa obrazovanja odraslih
u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde**

SEPTEMBAR 2021. GODINE

UDRUŽENJE ZA LOKALNE RAZVOJNE INICIJATIVE ALDI GORAŽDE

Panorama b.b.

Goražde

BH 73000

Bosna i Hercegovina

aiti@aldi.ba

www.aldi.ba

DVV International – Ured za BiH

Kulovića 8, 71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

info@dvv-international.ba

Pregled postojećeg stanja u oblasti programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde je nastao u okviru projekta „Jačanje mreže vladinih i nevladinih aktera u oblasti obrazovanja odraslih“ koji finansira DVV International - Ured za BiH.

Uvod

Obrazovanju odraslih do prije nekoliko godina nije se posvećivala gotovo nikakva pažnja u našoj zemlji, a danas nadležni pokazuju interes za poboljšanje obrazovne strukture stanovništva u BiH kroz podršku programima obrazovanja odraslih.

Neformalno obrazovanje služi kao dopuna formalnom obrazovanju i pruža priliku odraslim ljudima da pristupe svim onim sadržajima koji su u formalnom obrazovanju nepristupačni ili potpuno netaknuti. Svjesni koliko je opismenjavanje stanovništva značajno za veće zapošljavanje i održivi razvoj zemlje, ističe se potreba povećanja budžeta za ovu oblast.

Kako bi se dao doprinos jačanju procesa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, u ovom izvještaju dat je pregled stanja u oblasti neformalnog obrazovanja odraslih, sa akcentom na aktere koji se bave neformalnim obrazovanjem odraslih i postojeće programe obrazovanja odraslih koje na području BPK Goražde mogu pohađati odrasle osobe, kao i njihovoj usklađenosti sa potrebama tržišta rada.

U konačnici, na osnovu svih analiziranih elemenata i trenutnog stanja u pogledu programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, predložene su poželjne mjere i aktivnosti u svrhu unapređenja oblasti obrazovanja odraslih i programa obrazovanja odraslih u ovom dijelu Bosne i Hercegovine.

Pregled postojećeg stanja u oblasti programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde jedan je od izvještaja koji ima za cilj da ključnim donosiocima odluka ali i svim stakeholderima uključenim u proces obrazovanja odraslih da uvid u mogućnosti i izazove koji stoje na putu smanjivanja jaza u vještinama na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde i pružanje odgovora na krizu vještina uzrokovanu / ubrzanu pandemijom COVID-19.

“Niko nikada posve ne dovršava učenje”

John M. Templeton

Oblasti na kojima počiva obrazovanje odraslih

Savremene strategije razvoja obrazovanja se danas ne orijentišu samo na obrazovanje djece i mladih. U posljednje dvije decenije u fokus sve više ulazi obrazovanje odraslih, koje se u razvijenim društvima smatra nezaobilaznim.

Ovaj fokus se promjenio primarno zbog dva faktora. Ubrzani razvoj nauke, smanjio je vremenski okvir "upotrebljivosti" prethodno stečenih znanja i vještina u svim oblastima. Drugo, pojava novih tehnologija, zahtjeva sticanje znanja koja za vrijeme formalnog obrazovanja ljudi uopšte nisu bila pozanata.

Posmatrano u svjetlu brzih promjena koje se događaju u svim aspektima društva i u kojima se prepliću interesi i zahtjevi javnog i privatnog sektora, tržišta rada, civilnog društva i pojedinca, sve su veća očekivanja da će svaki pojedinac htjeti i morati sticati i obnavljati svoja znanja tokom cijelog života. Zato **obrazovanje odraslih postaje najdinamičniji segment obrazovnih sistema** u Evropi i svijetu.

Kako bi bilo u funkciji podizanja konkurentnosti privrede, jačanja socijalne kohezije i podrške ličnom razvoju pojedinca, obrazovanje odraslih treba razvijati kao specifičnu, fleksibilnu i vrlo važnu komponentu sveukupnog obrazovnog sistema i učiniti ga dostupnim svima, kroz različite vidove obrazovanja i učenja.

Shodno tome, pravci razvoja obrazovanja odraslih se danas baziraju na konceptu cjeloživotnog obrazovanja i učenja kao sredstvu za napredovanje ka konceptu "društva koje uči".

Cilj je stvaranje fleksibilnog i demokratskog sistema obrazovanja koji će biti otvoren i prohodan za sve, bez obzira na životnu dob i kroz koji će se i odraslim osobama osigurati veće i različite mogućnosti za učenje i sticanje znanja za sva područja života i rada.¹

Evropska komisija je identifikovala pet oblasti na kojima treba da počiva sistem obrazovanja odraslih u EU, što treba predstavljati i osnovu predmetnih politika u BiH.

1. Prije svega nužno je razviti **okvir za obrazovanje odraslih** zasnovan na različitim nacionalnim tradicijama kako bi sve zemlje mogle međusobno učiti i porediti postojeće programe radi poboljšanja kvaliteta programa obrazovanja odraslih.
2. Javne institucije i vlade trebaju obezbijediti **finansiranje dostupnih i fleksibilnih programa obrazovanja odraslih**, naročito za ugrožene kategorije, uključujući sve stariju populaciju.
3. Za kvalitetno obrazovanje odraslih je nužno **postojanje umreženih aktera**, počev od javnih institucija, preko interesnih grupacija, nevladinih organizacija i preduzeća, koji moraju obezbijediti kvalitetno osoblje za realizaciju programa obuka.
4. Postoji jasna potreba da se **neformalno i informalno obrazovanje tretira od interesa** za cijelo društvo, prije svega za osobe koje dograđuju svoja znanja i vještine, a ne samo za preduzeća.
5. **Institucionalizacijomne formalnog obrazovanja** stvorio bi se ključni alat za podizanje motivacije kod osoba kojima je ovakav vid učenja neophodan.

---

¹ Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, Januar 2014. godine

Obrazovanje odraslih nakon pandemije COVID-19 („novo normalno“)

2020. je bila godina puna termina kao "nikad zabilježeno" i "bez presedana". Svi su na neki način pogođeni COVID-19, ekonomskim slomovima i ograničavanjima. Poslovni modeli se još uvijek se mijenjaju kako bi odgovorili na nove izazove i nove prioritete. To je prodralo sve, te poprilično promijenila sliku tržišta rada. Oni koji su fokusirani na tehnologije, prilagođavanje četvrtoj industrijskoj revoluciji i u skladu sa tim razvijaju svoje obrazovanje prolaze mnogo bolje od svih drugih.

Digitalna transformacija preobrazila je društvo i privredu te sve više utiče na svakodnevni život ljudi. Prije COVID-19, njen uticaj na obrazovanje bio je zanemariv. Pandemija je pokazala koliko je važno da obrazovanje bude prilagođeni digitalnom dobu.

Postojeći sistem formalnog obrazovanja se teško može u kratkom roku prilagoditi novim izazovima tržišta rada i prilagoditi ponudu obrazovnih programa novim obrazovnim potrebama. Tokom pandemije, po prvi put dogodilo se nešto što je drastično ubrzalo modernizaciju procesa učenja. Preko noći online nastava i učenje zamijenila ulogu predavanja u učionicama.

Obzirom da učenje i obrazovanje odraslih može doprinijeti ublažavanju posljedica krize, te ponuditi prijeko potrebne programe obrazovanja i obuke i podržati društvene aktivnosti kako bi se oblikovala „nova normala“, DVV International je kao jedini razvojni partner fokusiran na učenje i

obrazovanje odraslih, predložio koncepte pomoću kojih učenje i obrazovanje odraslih može doprinijeti u upravljanju krizom nudeći društvene i obrazovne usluge, posebno ranjivim kategorijama društva. Osim toga, apelovao je na vlade i međunarodne aktere da omoguće organizatorima učenja i obrazovanja odraslih – javnim, privatnim i organizacijama civilnog društva – i njihovom osoblju pristup svim neophodnim resursima za uspješno prevazilaženje situacije te da osiguraju održivu budućnost oblasti učenja i obrazovanja odraslih. Prema DVV International, „brzi razvoj virtualnih mogućnosti za učenje igra ključnu ulogu. To zahtijeva ulaganje u digitalizaciju, jačanje kapaciteta, posebno nastavnika, i razvoj novih programa i pristupa učenja i obrazovanja odraslih.“ Vlade, razvojni partneri i međunarodne agencije mogu uraditi još mnogo da podrže učenje i obrazovanje odraslih, kao npr:

- **pridružiti se** partnerima i mrežama u njihovim zagovaračkim naporima za razumijevanje obrazovanja kao javnog dobra. Učenje i obrazovanje odraslih bi trebalo biti prepoznato i finansirano kao integralan dio obrazovnog sistema.
- **podržati** organizatore učenja i obrazovanja odraslih u njihovim naporima da razviju nove, digitalne mogućnosti za učenje, usmjerene na potražnju, te osiguraju da svi potencijalni polaznici imaju mogućnost da ih koriste. Digitalna pristupačnost za sve bi trebala postati javno dobro kao što su to voda ili struja.
- osigurati fleksibilne, prilagođene šeme finansiranja kako bi se zaštitila struktura i ključno osoblje osnovnih mreža i organizatora učenja i obrazovanja odraslih.“²

---

² DVV International „Oblikovanje „nove normale“ – Uloga učenja i obrazovanja odraslih u suočavanju s pandemijom korona virusa“

Preporuke EU za digitalne vještine u COVID-19 eri i pogled u budućnost

Mi živimo u digitalnom dobu, u kojem su informacijske i komunikacijske tehnologije postale dijelom svakodnevnog života i u kojem je teško preživjeti bez vještina potrebnih za korištenje tih tehnologija. Danas gotovo sva radna mjesta zahtijevaju neki nivo digitalnih vještina, a isto vrijedi i za učestvovanje u društvu uopšteno. U tom je kontekstu digitalna pismenost postala životnom vještinom, a nesposobnost ili nemogućnost korištenja internetom većini se čini nezamislivom.

Evropska komisija je donijela dvije inicijative kojima će se ojačati doprinos obrazovanja i osposobljavanja oporavku EU-a od krize uzrokovane koronavirusom te pridonijeti izgradnji zelene i digitalne Europe.

Akcijski plan za digitalno obrazovanje (2021. - 2027.) iznosi viziju Evropske komisije za visokokvalitetno, inkluzivno i dostupno digitalno obrazovanje u Evropi. Time bi se trebala ojačati saradnja među državama članicama na evropskom nivou te saradnja sa sudionicima i među njima kako bi sistemi obrazovanja i osposobljavanja postali doista prikladni za digitalno doba.

Zbog krize uzrokovane koronavirusom nastava na daljinu postala je najvažnija obrazovna praksa. To je ukazalo na hitnu potrebu za poboljšanjem digitalnog obrazovanja kao ključnog strateškog cilja za visokokvalitetno poučavanje i učenje u digitalnom dobu. Budući da su hitne mjere iz prve faze pandemije iza nas, potreban nam je strateški i dugoročni pristup digitalnom obrazovanju, osposobljavanju i usavršavanju.

Akcijski plan ima dva dugoročna strateška prioriteta: (i) poticanje razvoja uspješnog

ekosistema digitalnog obrazovanja i (ii.) jačanje digitalnih kompetencija za digitalnu transformaciju.

U viziji nove „Komunikacije Komisije o uspostavi evropskog prostora obrazovanja do 2025.“, koja je objavljena 30. septembra 2020. godine, Komisija predlaže nove inicijative, veća ulaganja i više saradnje država članica kako bi se svim Evropljanima, svih starosnih grupa, pomoglo da iskoriste bogatu ponudu obrazovanja i osposobljavanja u EU-u.

U Komunikaciji o evropskom prostoru obrazovanja navodi se kako saradnja može unaprijediti kvalitetu, uključivost te digitalnu i zelenu dimenziju obrazovnih sistema država članica.

Evropski prostor obrazovanja temelji se na šest dimenzija: kvaliteta, uključivost i rodna ravnopravnost, zelena i digitalna tranzicija, učitelji i nastavnici, visoko obrazovanje, snažnija Europa u svijetu. Cilj je inicijativa pronaći načine da se poboljša kvaliteta, posebno u pogledu osnovnih i digitalnih vještina, poveća uključivost i rodna osjetljivost u školskom obrazovanju te poboljša uspjeh u školi. Tako će se pridonijeti boljem razumijevanju klimatskih promjena i održivosti, povećati ekologizacija obrazovne infrastrukture, pružiti podrška učiteljskoj struci, nastaviti rad na inicijativi „Evropska sveučilišta“ i jačati povezanost među ustanovama za obrazovanje i osposobljavanje.

U Komunikaciji se utvrđuju i sredstva i ključne etape za postizanje evropskog prostora obrazovanja do 2025., a sve će se provoditi uz podršku evropskog plana oporavka (NextGenerationEU) i programa Erasmus+. Rad na uspostavi evropskog prostora obrazovanja provodit će se u sinergiji s Programom vještina za Europu, obnovljenom politikom stručnog obrazovanja i osposobljavanja te evropskim istraživačkim prostorom.

Šta je „Budućnost zanimanja“ i koja su „Zanimanja budućnosti“

Digitalizacija je u potpunosti promijenila načine na koji živimo i radimo, te se, pod utjecajem novih tehnologija poput umjetne inteligencije, clouda, 5G-a, interneta stvari i robotizacije transformišu industrije, mijenjaju navike potrošača i stvaraju potpuno nove prilike na tržištu rada. Zbog toga će u sljedećih pet godina u svijetu nastati čak 97 miliona novih poslova, pokazuje izvještaj "The Future of Jobs Report 2020" („Izvještaj o budućnosti poslova 2020“op.a.) Svjetskog ekonomskog foruma. Promjene na tržištu rada nikada nisu bile brže, pa svaki drugi zaposleni u svijetu treba steći nove vještine do 2025. godine

Tržište rada se drastično promijenilo i u vrijeme pandemije COVID-19 obzirom da je COVID-19 podstakao promjene u društvu za koje nismo vjerovali da će se desiti za našeg života, posebno u obrazovanju.

U toku pandemije COVID-19 organizovan rad od kuće i prelazak u online sferu poslovanja, što je mnogim zanimanjima omogućilo da prežive pandemiju.

Zahvaljujući upornim globalnim naporima, pandemija je pokazala je da je dijeljenje znanja i komunikacija faktor koji može odlučiti hoćemo li uspjeti ili ne. Zbog toga je važno da na početku razumijemo koje korake poduzimaju oni koji su daleko ispred nas po pitanju razvoja obrazovanja odraslih i kako oni planiraju da se suoče sa posljedicama pandemije i izazovima „novog normalnog“.

Društvena mreža za poslovnu zajednicu **LinkedIn** je objavila izvještaj u kojem navodi 15 najbrže rastućih zanimanja. Doduše, izvještaj je

rađen na temelju podataka korisnika iz Sjedinjenih Američkih Država, ali uz možda neke manje promjene u redoslijedu, riječ je o orijentiru i za globalno tržište rada, pa samim tim i za Bosnu i Hercegovinu odnosno Bosansko-podrinjski kanton Goražde.

Listom dominiraju tehnološke profesije, inženjerstvo, analiza podataka i poslovi iz STEM područja (Science – nauka, Technology - tehnologija, Engineering – inženjerstvo i Mathematics – matematika). Lista se temelji na rastu potrebe za tim zanimanjima u prethodnih pet godina.

Prema LinkedIn-u, lista najbrže rastućih zanimanja u 2020. godini su :

- Stručnjaci za vještačku inteligenciju
- Inženjeri za robotiku
- Analitičari podataka
- Naučnici za podatke (Data Scientist)
- Razvojni inženjeru (programeri)
- Inženjeri za pouzdanost internet stranice
- Specijalisti za mentalno zdravlje
- Programeri
- Mentori/treneri u raznim oblastima (karijerni mentori, fitnes treneri, poslovni mentori)
- Kreatori digitalnog sadržaja
- Eksperti u obrazovanju
- Medicinske sestre
- Eksperti u digitalnom marketingu
- Eksperti u razvoju biznisa i unapređenju prodaje
- Stručnjaci u različitim medicinskim granama

Što se tiče situacije u Bosni i Hercegovini, stanje je slijedeće: prema podacima **Agencije za rad i zapošljavanje BiH**, u Bosni i Hercegovini je nezaposlenost u februaru 2021. bila veća za blizu dva posto u odnosu na isti mjesec godinu

dana ranije uslijed smanjene ekonomske aktivnosti zbog pandemije.

Ipak, korona je iznjedrila nova zanimanja, a neka su se iskristalizirala kao najtraženija. Iako je potražnja za radnicima u vrijeme pandemije koronavirusa značajno smanjena, neka zanimanja su i dalje bila veoma tražena.

Tako su najtraženija zanimanja u BiH (a samim tim i u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde) postali dostavljači, vozači, call-agenti, radnici u proizvodnji i programeri, ali i zanatlije, a dalje su veoma traženi različiti IT profili (IT inženjer, Software inženjer i sl.), inženjer elektrotehnike, diplomirani farmaceut, doktor medicine-specijalista, zatim vozači za međunarodni prevoz te građevinski radnici.

Osim ekonomista i pravnika, i dalje je najveći broj nezaposlenih visokoobrazovanih osoba među kriminalistima, politolozima, žurnalistima, socijalnim radnicima, te profesorima, posebno razredne nastave i bosanskog i engleskog jezika.

Istraživanje portala MojPosao.ba pokazalo je da su u vrijeme pandemije najtraženiji operateri u pozivnom centru, vozači i građevinski radnici. Za njima slijede programeri i radnici u proizvodnji.

Zbog situacije sa pandemijom COVID-19 u 2020. bilo je povećano i zapošljavanje medicinskih sestara sa evidencija službi za zapošljavanje, ali zbog hiperprodukcije ovog kadra i dalje je jako veliki broj osoba sa ovim zvanjem na evidencijama nezaposlenih.

Prema ovom istraživanju, top 5 najtraženijih zanimanja u doba pandemije koronavirusa:

1. Operateri u pozivnom centru
2. Vozač
3. Građevinski radnik
4. Software developer/Programer
5. Radnik u proizvodnji

Analiza je urađena na uzorku poslova objavljenih 2020. godine kada je objavljeno ukupno 637 poslova. U odnosu na listu traženih zanimanja iz prethodne godine, pandemija koronavirusa izbacila je s liste najtraženijih zanimanja prodavače, konobare i kuhare s obzirom da su sektori turizma i ugostiteljstva i maloprodaje pretrpjeli velike štete zbog zatvaranja objekata.

Prema rezultatima **istraživanja tržišta rada FBiH Federalnog zavoda za zapošljavanje** objavljenog u februaru 2021. godine najtraženija zanimanja visoke stručne spreme su IT stručnjak, strojarski inženjer, građevinski inženjer, inženjer elektrotehnike, ekonomist, arhitekt, grafički dizajner, magistar farmacije, doktor medicine – specijalista, komercijalist i veterinar.

Također, zabilježeno je povećanje broja zaposlenih tokom cijele 2020. godine u odnosu na prosjek 2019. godine u oblasti informacionih tehnologija i to za 3,2 posto, a sve uslijed povećane i ubrzane digitalizacije poslovnih procesa u skoro svim oblastima i povećanoj potražnji za informatičkim uslugama.

Zanimanja u IT sektoru

U samom vrhu najtraženijih poslova kako u svijetu, tako i u Bosni i Hercegovini, neizostavno su poslovi iz IT sektora.

Predviđa se u budućnosti dalji rast IT sektora i svega što je vezano za istraživanje i vještačku inteligenciju, uopšteno sve što racionalizira proizvodnju će imati ogroman rast.

Prema oglasima koji se mogu pronaći na sajtovima za zapošljavanje često se traže DevOps inženjeri, QA automation inženjeri, cloud inženjeri i programeri. Možemo slobodno reći da su oni koji imaju znanje iz ove oblasti u velikoj prednosti, a visoko obrazovanje nije nužan uslov da radite ove poslove.

U BPK Goražde, zahvaljujući akterima u oblasti obrazovanja odraslih (u ovom slučaju konkretno Udruženje ALDI / AITI), postoje izrađeni programi obrazovanja odraslih za neke od gore navedenih traženih zanimanja.

“Otporna” zanimanja

Kada je potražnja poslodavaca u pitanju, u nastavku je lista “otpornih” zanimanja, za kojim će potražnja nastaviti rasti u budućem periodu: Grafički dizajneri; Analitičari podataka - Data scientist; UX dizajner (dizajner korisničkog iskustva); Programeri i QA inženjeri; Knjigovođa i Računovođa; Stručnjak za kibernetičku sigurnost; Stručnjaci za vještačku inteligenciju

Postojeće stanje neformalnih programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Za Bosnu i Hercegovinu je ulazak u Evropsku uniju prioritet od najvećeg interesa i zbog toga važno je napomenuti da su u Rimskoj deklaraciji iz marta 2017. države članice EU naglasile svoju predanost omogućavanju „najboljeg obrazovanja i osposobljavanja” za mlade ljude, a da je Evropsko vijeće u oktobru 2017. pozvalo da se sistem obrazovanja i obuke „prilagode digitalnom dobu”.

I dok se u razvijenim društvima insistira na kontinuiranoj edukaciji, bez obzira na nivo prethodno stečenih akademskih znanja i vještina, u Bosni i Hercegovini se cjeloživotnom učenju, a posebno kontinuiranom obrazovanju odraslih, ne pridaje odgovarajuća pažnja. Ovdje se na to, još uvijek, gleda stereotipski, odnosno kao na puko “opismenjavanje ili obučavanje nepismenih”, “večernju školu” i slično.

Kao i brojne druge zakonske regulative, i oblast obrazovanja odraslih nije u potpunosti ujednačena u BiH. Republika Srpska od 2008. godine ima Zakon o obrazovanju odraslih Republike Srpske koji je izmijenjen i dopunjen 2012. godine, a u Federaciji BiH obrazovanje je u kantonalnoj nadležnosti zbog čega je svaki kanton sam za sebe usvajao zakone o obrazovanju odraslih koji se razlikuju u nijansama.

Može se zaključiti da je u Bosni i Hercegovini, djelatnost obrazovanja odraslih raspršena na različite ustanove i organizacije. Odgovornost za obrazovanje odraslih u Republici Srpskoj ima Zavod za obrazovanje odraslih, dok je

kantonalnim zakonima nadležnost data ministarstvima svakog kantona.

Odgovornost za formalno obrazovanje odraslih u FBiH posjeduju kantonalni pedagoški zavodi u FBiH, koji u širem spektru edukacijskih pitanja kojima se bave, pripremaju formalne programe za obrazovanje i obuku odraslih.

Ulogu također imaju zavodi i javne službe za zapošljavanje na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta.

Međunarodne organizacije imaju veliku koordinacijsku, ekspertnu i logističku ulogu.

Državne škole kao ustanove formalnog obrazovanja, privatni i nevladin sektor kao činitelji civilnog društva organizuju mnogobrojne obuke i programe obrazovanja odraslih.

U proces kreiranja i provodjenja politika obrazovanja odraslih su uključeni i predstavnici nevladinog sektora. Kao važni subjekti u promoviranju socijalne uključenosti, vrijednosti izvan institucionalnog obrazovanja i drugih usluga koje pružaju, te podrške lokalnim zajednicama u implementaciji dogovorenih politika obrazovanja odraslih, nevladine organizacije djeluju u bliskom partnerstvu s vladinim i poslovnim sektorom.

Možemo slobodno reći da sve što je do sada urađeno u ovom segmentu obrazovne djelatnosti uglavnom je zasluga nevladinih organizacija, potpomognutih od strane međunarodnih organizacija i Evropske unije.

Bosna i Hercegovina ima obavezu da uspostavi i razvija koncept cjeloživotnog učenja, odnosno koncept koji uključuje i obrazovanje odraslih.

S tim u vezi neophodno je da Bosansko-podrinjski kanton Goražde kao i cijela Bosna i Hercegovina uspostavi sistem obrazovanja odraslih kao dio cjelokupnog sistema obrazovanja, što podrazumijeva stvaranje

zakonodavnih i institucionalnih pretpostavki za obrazovanje i učenje odraslih.

Zakon o obrazovanju odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde

Prema Zakonu o obrazovanju odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde: „Cjeloživotno učenje je sveukupna aktivnost učenja tokom života, a s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija.“

Kao i u drugim krajevima, u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, odrasli se mogu obrazovati i učiti kroz formalne, neformalne i informalne vidove obrazovanja i učenja.

Prema istom Zakonu, organizator obrazovanja odraslih može biti ustanova, organizacija i drugi pravni subjekti, koji ispunjavaju uslove za obavljanje ove djelatnosti.

Obrazovanje odraslih, kao svoju redovnu djelatnost ili kao djelatnost koja prati redovnu djelatnost, mogu provoditi: obrazovne ustanove u sistemu redovnog odnosno, formalnog obrazovanja; javna preduzeća; služba za zapošljavanje; privredna društva; poduzetnici; sindikalne organizacije; udruženja; srtučna društva; organizacije za obrazovanje odraslih; centri i organizacije za stručno usavršavanje, učenje stranih jezika, informaciono-komunikacijske tehnologije, obuku i razvoj ljudskih resursa; autoškole; privredna komora, kao i drugi subjekti registrovani za obrazovnu djelatnost.

Prema Zakonu o obrazovanju odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, obrazovanje odraslih se zasniva na planovima i programima obrazovanja odraslih ili dijelovima odgovarajućih programa za redovne učenike kojima odrasli stiču ključne i stručne kompetencije i kvalifikacije potrebne za dalji lični i profesionalni razvoj, rad i zapošljavanje,

ako i društveno-odgovorno ponašanje odnosno dopunjuju znanja, vještine, sposobnosti i stavove: čitanja, pisanja i računanja; vladanja maternjim jezikom i stranim jezicima; vladanja informaciono-komunikacijskom tehnologijom; za rad u struci; za poduzetništvo i menadžment; kreativnog izražavanja i sudjelovanja u kulturnim i umjetničkim događajima; za odgovorno obavljanje temeljnih građanskih prava i dužnosti i znanja o aktivnom građanstvu; za očuvanje i zaštitu okoline, posebne socijalne vještine i sposobnosti, te druga znanja, vještine i stavovi.

Prema istom Zakonu, programi neformalnog obrazovanja odraslih, koje je i cilj ovog našeg istraživanja i pregleda, obuhvataju:

1. programe osposobljavanja;
2. programe usavršavanja;
3. programe zaštite okoline i ekologije;
4. programe stranih jezika;
5. programe obuke za rad na računaru;
6. programe preduzetništva i menadžmenta;
7. programe rada u struci;
8. programe iz poznavanja nauke i tehnologije;
9. programe kreativnog i umjetničkog izražavanja;
10. programe za sticanje drugih znanja, vještina i sposobnosti potrebnih za određene poslove i programe koji nastaju u skladu sa zahtjevima i potrebama tržišta rada.

Strategija obrazovanja odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde „Obrazovanje za sljedeće doba“ 2019-2023.

Bosansko-podrinjski kanton Goražde (BPK Goražde) je jedan od primjera regiona u Bosni i Hercegovini koji su *“uzeli stvari u svoje ruke”* usvajajući mjere za borbu protiv nezaposlenosti, promociju investicija i kreiranje poslova.

Poduzimanjem proaktivnih mjera u jeku globalne krize, Goražde je došlo u centar regionalne pažnje zahvaljujući modelu podrške zapošljavanju i razvoja izvozne-orijentisane industrije koji je stimulisao investiranje pod posebnim uslovima vezanim za investiranje i zapošljavanje radne snage.

Bosansko-podrinjski kanton Goražde je u maju 2015. godine usvojio Zakon o obrazovanju odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, a 2019. godine je usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih BPK Goražde, kao i pravilnici koji detaljnije regulišu ovu oblast.

U istoj godini (2019.) je usvojena i Strategija obrazovanja odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde pod nazivom „Obrazovanje za sljedeće doba“ za period 2019-2023. godina kao prvi strateški dokument ovog tipa u Federaciji BiH.

Strategija je kreirana kako bi se unaprijedio dizajn sistema obrazovanja u BPK Goražde u skladu sa konceptom cjeloživotnog učenja i kao dodatak formalnom obrazovnom sistemu, uključilo formalno i neformalno obrazovanje odraslih u školi, na radnom mjestu i izvan škole i radnog mjesta, uključujući i informalno učenje, koji zajedno omogućavaju sticanje kompetencija, znanja i vještina neophodnih za aktivno učešće u društvenom i radnom okruženju svakog odraslog pojedinca.

Strategija obrazovanja odraslih Bosansko-podrinjskog kantona Goražde ima zadatak da do 2023. godine razvije kapacitete za obrazovanje i učenje svih građana kroz punu integraciju koncepta učenja odraslih u sistem obrazovanja Bosansko-podrinjskog kantona Goražde.

Kroz tri strateška fokusa “Strategije za sljedeće doba” Bosansko-podrinjski kanton Goražde planira razviti sistem obrazovanja odraslih koji će garantovati sveobuhvatno, visokokvalitetno formalno i neformalno obrazovanje i obuku za odrasle koji prepoznaje učenja i iskustva koje ljudi stižu u okruženju izvan formalnog obrazovanja, u okruženju kao što je učenje na radnom mjestu, kroz profesionalne kurseve u učionicama i putem interneta (telenastava), kroz društvene aktivnosti ili volontiranje.

Kroz ove strateške fokuse nastoji se osigurati sistem obrazovanja i obuke koji će ljudima omogućiti napredna znanja, vještine i kompetencije koje su im potrebne za napredak i inovacije, ali i da doprinese u razvoju identiteta koji se temelji na zajedničkim vrijednostima i kulturama.

Strategija “Obrazovanje za sljedeće doba” je jako dobar temelj za sve napore koji se poduzimaju kako bi se omogućilo mladim ljudima koji su završili inicijalno obrazovanje da nastave sa razvojem svojih znanja i vještina kako bi im se pomoglo da lakše učestvuju u oblikovanju svoje vlastite budućnosti, ali i budućnosti cijele zajednice.

Strateški naponi na razvoju obrazovanja odraslih na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde usklađeni su sa sveukupnom kantonalnom strategijom razvoja, strateškim okvirom za razvoj obrazovanja odraslih Bosne i Hercegovine, ali i prioritetima EU u oblasti obrazovanja i obuke.

Formalno obrazovanje odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Formalno obrazovanje odraslih, kao „učenje usmjereno od strane nastavnika ili instruktora koje se stiče u obrazovnim ustanovama, a prema nastavnim planovima i programima odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti“ se u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde ranije uglavnom ostvarivalo u osnovnim i srednjim školama kao vid kompenzacijskog programa, ali i sa ciljem ostvarivanja profesionalnih funkcija (obuka u ciju dokvalifikacije i prekvalifikacije) po istom (sadržajno reduciranom i kondenziranom) nastavnom planu i programu, te upotrebom iste metodologije kao za redovno školovanje u tim školama.

Na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, dvije osnovne škole su ovlaštene za provođenje obrazovanja odraslih, kao i sve tri postojeće srednje škole: Srednja stručna škola „Džemal Bijedić“ Goražde, Srednja tehnička škola „Hasib Hadžović“ Goražde i Mješovita srednja škola „Enver Pozderović“ Goražde, te jedna visokoškolska ustanova („Internacionalni univerzitet u Goraždu“ – prvi privatni univerzitet na području BPK Goražde).

Neformalno obrazovanje odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Neformalno obrazovanje odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, kao organizovani proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima, izvode organizatori obrazovanja odraslih (redovne škole, nevladine organoizacije i sl.) o kojima ćemo govoriti više u istraživanju koje je izvršeno u okviru ovog Pregleda postojećeg stanja u oblasti obrazovanja odraslih u BPK

Goražde, a koje je fokusirano na ovaj vid obrazovanja odraslih.

Informalno obrazovanje odraslih

Važno je spomenuti i informalno obrazovanje odraslih, koje se i u BPK Goražde odvija u svakodnevnim situacijama, koje se većinom ne shvataju kao situacije učenja. Ovo obrazovanje predstavlja oblik individualnog učenja i vezano je za pojedinca, te se razvija iz iskustva koje stečemo, odnosno iz rješavanja određenih problema.

Važnost lokalnog partnerstva za obrazovanje odraslih u BPK Goražde

Ključni stakeholderi u oblasti obrazovanja odraslih i zapošljavanja (poslodavci, javne službe za zapošljavanje, obrazovni akteri i poslovne razvojne organizacije) igraju ključnu ulogu u podržavanju tražioca posla da naprave uspješnu tranziciju ka zaposlenosti i/ili kvalitetnijim radnim mjestima.

Uspjeh u ostvarivanju strateških prioriteta obrazovanja odraslih zavisi od postojanja svjesnosti svih aktera o bitnosti uloge obrazovanja odraslih u ličnom i ukupnom ekonomskom razvoju društva. Na ovom polju napredak može biti vrlo ograničen ukoliko nije razvijeno partnerstvo svih strana koje ima kapacitet da ohrabri odrasle osobe da povećaju svoje napore na usvajanju novih znanja i vještina.

Ključni stub osiguranja fleksibilnog pristupa u povećanju učenja i znanja jeste u većoj integraciji formalnog obrazovanja sa privatnim i civilnim sektorom. Planirano povećanje uključenosti odraslih u programe obrazovanja zahtjevaće resurse koji su dovoljno fleksibilni da u pravo vrijeme pruže mogućnost za sticanje širokog spektra vještina i znanja koje su

relevantne za lični i profesionalni razvoj odraslih.

Kako bi se osigurala odgovarajuća fleksibilnost neophodno je obezbjediti **razvoj kapaciteta privatnog i civilnog sektora za participaciju u sistemu obrazovanja odraslih** kako bi se u partnerstvu sa javnim sektorom obezbjedili kapaciteti za kontinuirani razvoj znanja i vještina odraslih osoba.

U ovom procesu važno je formiranje formalne mreže institucija i centara za obrazovanje odraslih koja će doprinijeti većoj koordinaciji pružaoca usluga obrazovanja odraslih i koja će omogućiti razvoj inter-organizacijskih modela pružanja obuke kako bi se postiglo bolje korištenje raspoloživih infrastrukturnih kapaciteta za obrazovanje i obuku.

Od izuzetne važnosti jeste razvoj institucionalnog partnerstva između sektora obrazovanja i privatnog sektora na polju kontinuirane obuke i usavršavanja vještina zaposlenih radnika, planiranju obrazovne ponude stručnih programa formalnog obrazovanja. Posebno važna uloga privatnog sektora jeste u identifikaciji prioriternih i za tržište rada relevantnih programa obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba, kao i uspostavljanje strateškog partnerstva sa kompanijama na polju istraživanja i razvoja novih programa razvoja vještina koje su neophodne kako bi se odgovorilo na zahtjeve koje donose nove tehnologije i novi načini proizvodnje.

Lokalno partnerstvo za obrazovanje odraslih BPK Goražde ili „Mreža BPK Goražde“, odnosno lokalno partnerstvo za obrazovanje odraslih i zapošljavanje je na vrijeme prepoznalo sve benefite uzajamne saradnje. Opremanje prostora za rad članova partnerstva, obezbjeđenje opreme i obuka članova partnerstva, predstavlja značajan napredak u realizaciji programskih aktivnosti procesa implementacije Strategije obrazovanja odraslih

a posebno Trećeg strateškog fokusa koji je usmjeren ka razvoju partnerstava i promociji obrazovanja odraslih; razvoju infrastrukturnih kapaciteta za obrazovanje odraslih; uspostavljanju strateških partnerstava između svijeta rada i svijeta obrazovanja; osiguranju relevantnih informacija koje doprinose boljem donošenju odluka u vezi obrazovanja odraslih kao i povećanju fleksibilnosti i inovativnosti u procesu učenja i sticanja znanja odraslih osoba kroz razvoj kapaciteta privatnog i civilnog sektora za participaciju u sistemu obrazovanja odraslih kako bi u partnerstvu sa javnim sektorom obezbjedili uslove za kontinuirani razvoj znanja i vještina odraslih osoba.

Ovo partnerstvo za obrazovanje odraslih Goražde čine slijedeće institucije i Udruženja sa područja BPK Goražde:

- Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport BPK Goražde
- Gradska uprava Grada Goražde
- JU Služba za zapošljavanje BPK Goražde
- JU Srednja stručna škola „Džemal Bijedić“ Goražde
- Udruženje poslodavaca BPK Goražde
- Privredna komora BPK Goražde
- Obrtnička komora BPK Goražde
- Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI Goražde

Lokalno partnerstvo za obrazovanje odraslih dugi niz godina zajednički djeluje u oblasti obrazovanja odraslih i povećanju zaposlenosti, te je razvilo tzv. Goraždanski model razvoja obrazovanja odraslih koji je iz potrebe za poduzimanjem konkretnih akcija na socio-ekonomskom razvoju na jedno mjesto okupio sve ključne stakeholdere kako bi kroz obrazovanje odraslih napravili pozitivne promjene u zajednici.

Ovaj model je najveću podršku pružio osobama sa najnižim nivoom vještina koje su

tradicionalno bile isključene iz tržišta rada. Njihovim uključivanjem u programe osposobljavanja i dokvalifikacije omogućeno je smanjivanje broja registrovanih nezaposlenih osoba sa maksimalno završenom osnovnom školom za čak 30%. Pozitivna iskustva iz Goražda brzo su se prenijela na druga područja u Bosni i Hercegovini, te sve više sredina radi na uspostavljanju partnerstva između škola i privrede u cilju modernizacije nastavnih planova i programa.

Lokalno partnerstvo suočava se sa novim izazovima koje je donijelo "novo normalno", a za koje je potrebno pronaći novi pristup koji će biti prilagođen izazovima budućeg tržišta rada. Potrebno je inovirati model partnerske saradnje u provođenju programa za integraciju nezaposlenih osoba u tržište rada koji će biti bolje usklađeni sa potrebama korisnika, dijeliti resurse partnera pronalaženjem adekvatnih odgovora na izazove promjena koje se događaju u svijetu rada.

Akteri lokalnog partnerstva Goražde kontinuirano provode konsultacije u cilju prepoznavanja potreba krajnjih korisnika. To su u prvom redu direktni kontakti sa krajnjim korisnicima kroz rad na njihovoj aktivaciji (javna služba za zapošljavanje), obuci (Udruženje ALDI) i kroz razmjenu iskustava u integraciji korisnika u tržište rada (Udruženje poslodavaca, Privredna i Obrtnička komora).

Dosadašnjim partnerskim radom pronašla su se djelotvorna rješenja i kreirali inovativni alati koji su povećali efikasnost obrazovnih programa, unaprijedili kvalitetu obrazovnih programa, te podstakli veću uključenost građana u programe obrazovanja odraslih.

U narednom periodu partneri na polju obrazovanja odraslih će nastaviti rad na razvoju obrazovanja odraslih pod zajedničkom misijom, prioritetima i usaglašenim akcijama za djelovanje. Pri tome, važno je istaknuti potrebu za uvođenjem **inovativnih pristupa i digitalnih**

tehnologija u obrazovanje, te razvoj digitalnih vještina, razvojem poduzetničkog načina razmišljanja i podrškom digitalnog poduzetništva kako bi se obezbijedila jača veza između digitalne obuke u učionici i na radnom mjestu.

Problem i ciljevi istraživanja

Predmet istraživanja je postojeće stanje u oblasti neformalnog obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde. Iz ovako postavljenog predmeta istraživanja proizilaze slijedeći zadaci, svojevrsni „aspekt predmeta istraživanja“, a to su:

- sticanje uvida o postojećim neformalnim programima u oblasti obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu (akreditovani i neakreditovani),
- utvrđivanje njihove usklađenosti sa potrebama tržišta rada i obrazovnim potrebama polaznika i
- preporuke obrazovnim akterima na polju obrazovanja odraslih za koordinaciju i adresiranje ključnih izazova i mogućnosti na polju neformalnog obrazovanja odraslih.

Bosansko-podrinjski kanton Goražde se i pored velikih iskoraka na poboljšanju stanja na tržištu rada i dalje suočava sa velikim jazom između potražnje za vještinama i njihove ponude na tržištu rada i još uvijek je daleko od pronalaska adekvatnog odgovora na „križu vještina“. Lokalna industrija, koja zapošljava većinu radne snage je u potpunosti izvozno orijentisana i globalno integrisana i pod ogromnim je pritiskom kako ići u korak sa modernizacijom i transformacijom koja se dešava u globalnim okvirima.

Jedan od ključnih izazova lokalne industrije je kako poboljšati vještine radne snage kako bi povećale svoju konkurentnost i produktivnost.

Sa druge strane, lokalni sistem obrazovanja odraslih treba dodatnu podršku kako bi se odgovorilo na veliki niz potreba koje imaju polaznici, poslodavci i društvo.

Teorijskim ispitivanjem značaja obrazovanja odraslih i prioriteta u ovoj oblasti, područja obrazovanja odraslih, shvatanja i utvrđivanja obrazovnih potreba, javila su nam se određena pitanja obzirom na razvoj novih programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, a imajući u vidu probleme koje je uzrokovala pandemija COVID-19, neusklađenost obrazovnog sistema za tržištem rada, problem visoke stope nezaposlenosti, povećanu migracionu stopu stanovništva BPK Goražde (mada ne postoje zvanični podaci) radi potražnje posla, način na koji se utvrđuju obrazovne potrebe u oblasti obrazovanja odraslih, praćenje trenutnog stanja na tržištu rada kako bi se ponudili programi koji bi omogućili zapošljavanje i sl.

Ciljna grupa ovoga istraživanja su svi akteri koji djeluju u oblasti obrazovanja odraslih: Privredna komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, Udruženje poslodavaca Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, Obrtnička komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, JU Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, srednje stručne škole koje djeluju na području Bosansko-podrinjskog kantona, nevladine organizacije koje pružaju neku vrstu treninga, centri/ustanove za obrazovanje odraslih i sl.

Provedenim istraživanjem prikupljeni su podaci o postojećim programima obrazovanja odraslih BPK Goražde kao i informacije o njihovoj usklađenosti sa potrebama tržišta rada i obrazovnim potrebama polaznika. Osnovna svrha prikupljanja ovih podataka jeste da pruži detaljan uvid svim stakeholderima u stanje i potrebe za programima obrazovanja odraslih kao i da pomogne u formulisanju budućih ciljeva i aktivnosti u oblasti razvoja novih

programa obrazovanja odraslih, razvoja tržišta rada i smanjenju jaza između ponude i potražnje vještina radne snage.

Pregled postojećeg stanja u oblasti programa obrazovanja odraslih jedan je od izvještaja koji ima za cilj da svim stakeholderima uključenim u proces obrazovanja odraslih da uvid u mogućnosti i izazove koji stoje na putu smanjivanja jaza u vještinama na području BPK Goražde i pružanje odgovora na krizu vještina uzrokovanu / ubrzanu pandemijom COVID-19.

Metodologija

Za potrebe ovog izvještaja provedeno je posebno istraživanje u koje su bili pozvani svi stakeholderi koji na neki način učestvuju u procesu obrazovanja odraslih kroz razne vrste neformalnih obuka, treninga, kurseva i sl. i čiji su uvidi najvećim dijelom ugrađeni u preporuke koje su date. Istraživanje je provedeno u julu i avgustu 2021. godine.

Korišteni postupak je anketiranje, a instrument je upitnik, koji je sadržavao pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Od obrazovnih aktera se nastojao dobiti odgovor na set pitanja koja se odnose na obrazovanje odraslih i postojeće neformalne programe obrazovanja odraslih. Upitnici su poslani putem e-maila, a zatim su obrazovni kateri kontaktirani i na druge načine.

Upitnik je poslan na adrese trinaest (13) institucija / nevladinih organizacija / udruženja koji djeluju u oblasti obrazovanja odraslih, a povratni odgovor, odnosno ispunjeni upitnik je dobiven od devet (9) od kojih su tri javne ustanove, jedna ustanova za obrazovanje odraslih, dva udruženja i tri poslovna udruženja (privredna, obrtnička komora i slična poslovna udruženja).

Upitnici su poslani slijedećim obrazovnim akterima: Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog

kantona Goražde; Srednja stručna škola „Džemal Bijedić“ Goražde; Srednja tehnička škola „Hasib Hadžović“ Goražde; Mješovita srednja škola „Enver Pozderović“ Goražde; MIG d.o.o. Goražde - Islamski kulturno obrazovni centar; JU Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde; Udruženje poslodavaca Bosansko-podrinjskog kantona Goražde; Privredna komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde; Obrtnička komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde; Centar za mlade i obrazovanje odraslih (nevladina organizacija); Udruženje žena SEKA Goražde - Centar za edukaciju, terapiju i demokratski razvoj Kuća "SEKA" Goražde; Udruženje za lokalne razvojne inicijative Goražde, kao i ALDI „Napredni institut za tehnologije i inovacije“ ustanova za obrazovanje odraslih Goražde.

Istraživačka pitanja

Uпитnici se sastoje od seta pitanja koja se odnose na obrazovanje odraslih i postojeće programe obrazovanja odraslih.

Uпитnik je podijeljen na tri dijela:

1. Opšti dio koji se odnosi na osnovne podatke o ispitaniku, broj zaposlenih, oblik registracije i sl.
2. Obrazovanje odraslih – dio koji se odnosi na ulogu ispitanika u procesu obrazovanja odraslih, njegovu saradnju sa ostalim obrazovnim institucijama, te listu prioriteta za razvoj obrazovanja odraslih
3. Programi obrazovanja odraslih – dio koji se odnosi na konkretne programe obrazovanja odraslih koje je ispitanik provodio ili provodi, podatke o tim programima, polaznicima, te usklađenost programa sa tržištem rada i obrazovnim potrebama polaznika.

Istraživačka pitanja:

1. Koje programe obrazovanja odraslih / obuke nudi vaša ustanova/organizacija?
  - naziv,
  - akreditovan – da/ne,
  - godina izrade programa
  - trajanje programa (u satima)
2. Koliko polaznika je pohađalo gore navedene programe obrazovanja odraslih? (broj)
3. Molimo da ukratko objasnite na koji način procjenjujete potrebe za obukom
4. Da li su, i na koji način, programi obrazovanja odraslih i obuke u skladu sa potrebama tržišta rada?
5. Da li uključujete ostale stručnjake ili se konsultujete s nekim pri utvrđivanju obrazovnih potreba?
6. Da li u procesu utvrđivanja obrazovnih potreba ispitujete mišljenja budućih polaznika o programima i njihovoj koristi za njih i širu zajednicu?
7. Ukoliko izrađujete programe obrazovanja odraslih, da li koristite već postojeće programe ili pravite nove? Na koji način programi i obuke koje nudite mogu osigurati privredni rast i razvoj BPK Goražde?
8. Koje su vaše dugoročne vizije/ciljevi, konkretnije kako vidite djelovanje vašeg pravnog lica / ustanove za 5-10 godina?
9. Uvodite li inovacije u svoje programe na osnovu evaluacije urađenog i koje su to promjene?

Rezultati istraživanja

Prije pandemije COVID-19 tržište rada je bilježilo dobre performanse sa stabilnom stopom rasta zaposlenosti koja je tokom 2019. prešla nivo iz 1991. Ipak, visoke stope zaposlenosti su koegzistirale sa važnim problemima sa kojima se tržište rada u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde susretalo kao što su ubrzana migracija mlade i stručne radne snage EU, nejednakosti vještina, zaposlenosti i platama u relaciji sa genderom i godinama starosti.

Mladi su posebno negativno pogođeni jazom između ponude i potražnje u vještinama posebno ovim sa visokim i srednjim nivoom vjestina. Trenutna COVID kriza je pojačala ranjivost ovih grupa, povećavajući nezaposlenost generalno, a posebno među mladim ljudima zaposlenim na radnim mjestima za koje su potrebne niske i srednje vještine, kao i stope onih koji nisu na tržištu rada niti u procesu edukacije i obuke.

BPK Goražde je jedan od ekonomski najdinamičnijih kantona u Federaciji BiH sa izuzetno razvijenom industrijskom bazom koja zapošljava više od 49% ukupnog broja zaposlenih.

U posljednjih deset godina Bosansko-podrinjski kanton Goražde napravio je izuzetne rezultate na oporavku ekonomije i tržišta rada. Stopa registrovane nezaposlenosti je smanjena za jednu trećinu, broj registrovanih zaposlenih radnika se skoro udvostručio, a zahvaljujući programima obuke, broj nezaposlenih sa niskim nivoom vještina je više nego prepolovljen.

U uspjehu na smanjenju nezaposlenosti značajnu ulogu su imale aktivne mjere zapošljavanja uključujući masovno uključivanje radne snage u programe obuke i usavršavanja

odraslih koji su izrađeni u skladu sa potrebama tržišta rada.

Put do potpunog oporavka će biti blizu tek kada smanjimo još uvijek izuzetno visoku stopu registrovane nezaposlenosti koja se kreće oko 37% radne snage. U proteklih 20 godina nedostatak radnih mjesta proizveo je snažan pritisak na migraciju koja je uticala na smanjenje populacije kantona za otprilike jednu trećinu, što je dovelo do toga da kanton ubrzano stari sa prosječnom starosti daleko iznad prosjeka BiH.

Napredak u oblasti obrazovanja odraslih

Bosansko-podrinjski kanton Goražde je napravio značajan napredak na polju obrazovanja odraslih. Aktivnosti u ovoj oblasti se provode u skladu sa strateškim opredjeljenjem Bosne i Hercegovine u oblasti razvoja obrazovanja odraslih i u skladu sa vlastitim politikama obrazovanja odraslih.

BPK Goražde već deceniju godina ulaže napore kako bi modernizovao obrazovni sistem, proširio mogućnosti za učenje i u proces razvoja vještina uključio sve zainteresovane strane, a posebno preduzeća koja smatraju da su vještine radne snage ključni faktor za osiguranje konkurentnosti na tržištu.

Poduzeto je niz reformskih mjera na unaprijeđenju stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih kroz bolje povezivanje sa tržištem rada, razvojem novih obrazovnih programa i uspostavljanju institucionalnih okvira za razvoj i podršku obrazovanju odraslih. Jako malo je napravljeno u pogledu digitalne infrastrukture i vještina što koči uključiv rast i iskorištavanje potencijala koje donosi digitalna ekonomija. Ubrzana digitalna transformacija ekonomije i društva zahtijeva posjedovanje digitalnih vještina na skoro svakom radnom mjestu, zbog čega je potrebno omogućiti mladim osoba sticanje digitalnih znanja i

vještina kako bi im se obezbijedio veći pristup poslovima, ali i olakšano djelovanje na postojećim poslovima.

Na sve ovo, veliki je uticaj migracija stanovništva, a posebno stručnih i obrazovanih kadrova u druge sredine u Bosni i Hercegovini, a posebno u inostranstvo, kao i poteškoće javnog sektora u obezbjeđenju stabilnih finansija koje otežavaju provođenje razvojnih aktivnosti.

Javne vlasti, uključujući i gradsku administraciju vjerovala su da je postojeći sistem dovoljno sposoban da se sam izbori sa problemima na tržištu. Nažalost, danas smo svjesni pogreške takvog pristupa i da nezaposlene osobe odlaze iz lokalne zajednice i pronalaze posao u drugim sredinama, najčešće EU. Zbog toga je ključno iskoristiti šansu koju su građani dali novoj gradskoj administraciji da se napravi zaokret i promjeni pristup rješavanju problema sa kojima se na tržištu rada susreću nezaposlene osobe.

Kako bi se odgovorilo na izazove razvoja vještina radne snage u dobu krize vještina, BPK Goražde donio je Strategiju obrazovanja odraslih kojom je predviđeno da se do 2023. godine obezbijedi značajan napredak u slijedećim oblastima:

1. Unaprijeđenje institucionalnog okvira za obrazovanje odraslih;
2. Obezbjedenje sveobuhvatnog i održivog sistema obrazovanja odraslih;
3. Unaprijeđenje ljudskih resursa za obrazovanje odraslih;
4. Poboljšanje ponude kvalitetnih i relevantnih programa obrazovanja odraslih;
5. Povećanje osnovnog šireg seta kompetencija i kompleksnijih vještina;
6. Smanjenje jaza u vještinama i kompetencijama nezaposlenih osoba;

7. Unaprijeđenje kompetencija radnika i njihovo usavršavanje u skladu sa zahtjevima radnog mjesta;
8. Digitalni fokus u obrazovanju odraslih;
9. Povećanje svjesnosti o značaju cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih;
10. Podsticanje veće uključenosti privatnog sektora i civilnog društva u artikulaciji potreba za učenjem;
11. Bolje informisanje i povećanje obavještenosti o vještinama i kompetencijama za kojima postoji potražnja na tržištu rada.

Uspjeh u ostvarivanju strateških ciljeva zavisi prvenstveno od uključenosti svih aktera u društvu i njihove svjesnosti o bitnosti uloge obrazovanja odraslih u ličnom i ekonomskom razvoju kompletnog društva.

Kako bi se doprinijelo ostvarivanju opšteg strateškog cilja, postavljenog u Strategiji, kroz fokusiranje na podizanje kvalitete i efikasnosti obrazovanja odraslih omogućit će se povećanje institucionalnih kapaciteta za razvoj kvalitete obrazovanja odraslih kroz olakšavanje pristupa programima obrazovanja; razvoj standarda kvalitete pružaoca usluga; razvoj andragoških kadrova za obuku odraslih u nastavnom procesu i na radnom mjestu; te prilagođavanje postojeće ponude programa stručnog obrazovanja potrebama odraslih kao i tržišta rada.

Iz tog razloga drugi strateški fokus je usmjeren ka povećanju i proširenju učešća u programima obrazovanja odraslih kako bi se podigao opšti nivo vještina odraslog stanovništva neophodan za aktivnu participaciju u društvu sa posebnim akcentom na razvoju znanja i vještina radne snage.

Da bi se u tome uspjelo neophodno je **proširiti ponudu obrazovnih programa kroz povećanje broja kvalitetnih i relevantnih akreditovanih**

programa obrazovanja odraslih, programa obrazovanja odraslih za sticanje ključnih kompetencija, kao i ključnih digitalnih kompetencija. Novi programi su neophodni kako bi se odraslim omogućilo sticanje osnovnog šireg seta kompetencija i kompleksnijih vještina, nezaposlenim osobama mogućnost usvajanja novih vještina i nadogradnju postojećih, a zaposlenim radnicima sticanje znanja i vještina koje će unaprijediti njihove kompetencije koje su relevantne za radno mjesto.

U ovom procesu je izuzetno važno obezbjediti uslove za smanjenje jaza u vještinama i kompetencijama koja se prouzrokuje digitalnom transformacijom ekonomije koja mijenja način na koji ljudi rade, obavljaju posao i aktivno učestvuju u zajednici.

Ostvarivanje napretka na razvoju vještina odraslih osoba je izuzetno zahtjevan zadatak jer većina od 17.980 odraslih osoba koje se ne nalaze u inicijalnom obrazovanju (redovnom srednjem ili univerzitetskom) ima potrebe za značajnim poboljšanjem znanja i vještina.

Sistem javnog obrazovanja ne posjeduje dovoljne kapacitete da odgovori na rastuće potrebe odraslih za novim znanjima i vještinama. Iz tog razloga planirane su mjere koji će doprinijeti razvoju svijesti o značaju obrazovanja i učenja odraslih, omogućiti stvaranje inovativnih partnerstava sa privatnim i civilnim sektorom i koji će doprinijeti boljem razumjevanju odraslih osoba o znanjima i vještinama koje donosi novo doba.

Identifikacija potreba za specifičnim oblicima obrazovanja, obuke i usavršavanja odraslih je akcija identifikovana u Planu implementacije Strategije.

Koje su **važnost identifikovanja i donošenja novih programa obrazovanja odraslih:**

1. Izražene potrebe za programima obrazovanja odraslih osoba, a posebno za nezaposlena lica i zaposlene radnike sa niskim stepenom vještina
2. Povećana potražnja za stručnom radnom snagom koja posjeduje za tržište rada relevantna znanja i vještine
3. Značajno povećanje resursa raspoloživih za obrazovanje odraslih kroz sinergiju javnog, privatnog i civilnog sektora
4. Povećana svjesnost stanovništva i privatnog sektora o značaju ulaganja u razvoj digitalnih znanja i vještina
5. Tehnološke promjene koje sa sobom donosi četvrta industrijska revolucija i značaja koje ona donosi na rast potrebe za razvojem novih znanja i vještina
6. Velika zainteresovanost Službe za zapošljavanje za razvoj vještina nezaposlenih osoba
7. Kapaciteti koje posjeduju javne ustanove koje provode aktivnosti obrazovanja odraslih

Ključni akteri obrazovanja odraslih

Prema prikupljenim informacijama, u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, neformalnim obrazovanjem, obukom i osposobljavanjem odraslih bave se slijedeće javne i privatne obrazovne ustanove, kao i druge specijalizovane institucije i nevladine organizacije:

- ❖ Srednje škole:
  - Srednja stručna škola „Džemal Bijedić“ Goražde,
  - Srednja tehnička škola „Hasib Hadžović“ Goražde i
  - Mješovita srednja škola „Enver Pozderović“ Goražde.

- ❖ JU Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde
- ❖ Udruženje poslodavaca Bosansko-podrinjskog kantona Goražde
- ❖ Privredna komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde
- ❖ Obrtnička komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde
- ❖ MIG d.o.o. Goražde - Islamski kulturno obrazovni centar
- ❖ Centar za mlade i obrazovanje odraslih
- ❖ Udruženje žena SEKA Goražde - Centar za edukaciju, terapiju i demokratski razvoj Kuća "SEKA" Goražde
- ❖ Udruženje za lokalne razvojne inicijative Goražde
- ❖ ALDI Napredni institut za inovacije i tehnologije – ustanova za obrazovanje odraslih Goražde (AITI)
- ❖ Auto škole
- ❖ Firme, javna preduzeća i dr. koji povremeno organizuju različite oblike obrazovanja odraslih za svoje uposlenike

Sistem obrazovanja odraslih u BPK Goraždu se još uvijek razvija zbog čega ponuda obrazovnih programa još uvijek nije dovoljna da zadovolji široku i rastuću obrazovnu potrebu odraslih.

Utvrdivanjem obrazovnih potreba se pokušavaju identifikovati primjećeni nedostaci, razlike između postojećeg i potrebnog. Nakon utvrđenih obrazovnih potreba nastoji se ponuditi moguća rješenja trenutne situacije kroz organizaciju određenih obrazovnih aktivnosti: programi obrazovanja, obuke, projekti, seminari i slično.

U procesu utvrđivanja obrazovnih potreba ključno je da se prepoznaju problemi društva. Ranije smo spomenuli neke od problema s kojima se susreće BiH (a samim tim i Bosansko-podrinjski kanton Goražde): neusklađenost

obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada, zastarjelo znanje, vještine i kompetencije, sve veći broj migrirajućeg stanovništva zbog potrebe zaposlenja. Kada imaju na umu ove probleme, obrazovne organizacije trebaju u utvrđivanju potreba ponuditi rješenja na te probleme.

Postoje obrazovne organizacije, kao što je to slučaj u BPK Goražde, koje svoj princip rada planiraju sa drugim preduzećima ili organizacijama i imaju određenu saradnju s njima. U tom kontekstu se treba procijeniti koja znanja, vještine participanti trebaju dobiti obrazovanjem da bi se pripremili za zahtjeve preduzeća u kojima naučeno moraju dokazati. Naime, radi se o strategiji umrežavanja sa preduzećima kako bi osposobili participante za tržište rada.

Polaznici koji se odlučuju za programe stručnog osposobljavanja ili usavršavanja svjesni su da će znanje i vještine koje dobiju kroz programe povećati šanse za očuvanje/dobijanje posla, time će se povećati šansa za bolji životni standard.

U Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, ključni akteri neformalnog obrazovanja odraslih su uključeni na različite načine:

❖ Srednje škole

Srednje škole se, kroz razne domaće i međunarodne projekte ili druge aktivnosti, bave i neformalnim obrazovanjem kroz razne vrste obuka, kurseva, seminara koji su usmjereni na sticanje i unapređenje opštih i profesionalnih znanja, vještina i sposobnosti, koje odraslima jačaju prilike na tržištu rada, olakšavaju njihovu društvenu integraciju ili doprinose njihovom vlastitom razvoju i „samoostvarenju“. Ispunjene upitnike smo dobili od dvije od tri srednje škole, te dobili slijedeće informacije:

- ❖ Srednja stručna škola „Džemal Bijedić“ Goražde. Ova škola je do sada većinu obuka ili drugih aktivnosti neformalnog obrazovanja odraslih obavljala u saradnji sa nevladinim organizacijama i kompanijama, kroz različite projekte. Na ovaj način su, kroz razne vrste projekata, razvijeni programi neformalnog obrazovanja odraslih, kao što su: „Šivač autopresvlaka“, „Metalostrugar“, „Hemičar operator za eksplozivne materije“, „Trgovac“, „Plastičar“, „CNC operater“ i dr.
- ❖ Srednja tehnička škola „Hasib Hadžović“ Ova škola "Hasib Hadžović" ne provodi programe neformalnog obrazovanja odraslih već isključivo formalno obrazovanje vanrednih kandidata po važećim nastavnim planovima i programima za određena zvanja.

Uposlenici škola su također učestvovali na raznim oblicima obrazovanja odraslih kod različitih nevladinih organizacija.

❖ **JU Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde**

Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, kroz svoj rad, nudi nezaposlenim osobama programe obuke za sticanje raznih vještina, znanja i kompetencija kao što su obuke iz informatike, engleskog i njemačkog jezika, kao i Program usavršavanja i zapošljavanja dugoročno nezaposlenih osoba VSS (Program obrazovanja odraslih za usavršavanje iz oblasti "projekt menadžmenta").

Kroz svoje programe, i u saradnji s Federalnim zavodom za zapošljavanje, Služba za zapošljavanje BPK Goražde daje svoj doprinos zapošljavanju kroz razne podsticaje poslodavcima za provođenje stručnog osposobljavanja kod poslodavca.

❖ **Udruženje poslodavaca Bosansko-podrinjskog kantona Goražde**

Udruženje poslodavaca se ne bavi direktno neformalnim obrazovanjem odraslih, ali je kroz razne projekte organizovalo različite vrste seminara i radionica za svoje članove i partnere uz angažovanje eksternih saradnika / konsultanta za njihovo provođenje.

❖ **Privredna komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde**

Privredna komora, je članica tripartitnog vijeća za vođenje upisne politike u obrazovanju u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, te saraduje sa GIZ-om na aktivnostima uvođenja dualnog sistema obrazovanja u BPK Goražde. Ne pruža direktne usluge obrazovanja odraslih, već u saradnji sa privrednim društvima i konsultantima, organizuje razne vidove neformalnog obrazovanja odraslih.

❖ **Obrtnička komora Bosansko-podrinjskog kantona Goražde**

Obrtnička komora ne pruža direktne usluge obrazovanja odraslih, osim organizacije neke vrste edukativnih seminara za obrtnike, u saradnji sa eksternim saradnicima.

❖ **MIG d.o.o. Goražde - Islamski kulturno obrazovni centar**

Islamski kulturno obrazovni centar nije dostavio popunjeni upitnik, ali prema informacijama koje smo telefonski dobili od predstavnika ovog centra, saznali smo da trenutno ne pružaju nikakav oblik neformalnog obrazovanja odraslih, dok su u prethodnom periodu, uz eksterne predavače, organizovali kurseve stranih jezika.

❖ **Centar za mlade i obrazovanje odraslih**

Centar za mlade i obrazovanje odraslih Goražde također nije dostavio popunjeni upitnik. Prema

informacijama dostupnim na Facebook stranici Centra, Centar za mlade i obrazovanje odraslih je nevladina organizacija osnovana u oktobru 2020. godine, ali nismo mogli prikupiti informacije da li su započeli sa aktivnostima neformalnog obrazovanja odraslih.

❖ **Udruženje žena SEKA Goražde - Centar za edukaciju, terapiju i demokratski razvoj Kuća "SEKA" Goražde**

Udruženje žena SEKA Goražde je jedno od najaktivnijih udruženja na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, te je kroz svoj rad organizovalo razne vrste edukacija, seminara i radionica za odrasle osobe. Među najvažnijim programima / edukacijama su:

- Edukacija stručnih osoba koje rade terapijski rad sa ljudima metodom „Terapija traume metodom psihodrame, razvoj i promoviranje inovativnih pristupa u pružanju psihoterapijske/trauma terapijske podrške kroz unaprijeđenje znanja, vještina i pristup stručnjakinja/njaka u pružanju psiho-odnosno-trauma-terapijske i druge vrste podrške“
- Edukacija stručnih lica "Rad sa osobama koje su počinile nasilje u porodici"
- „Razvoj multidisciplinarnog pristupa u oblasti prevencije i postupanja u slučajevima nasilja u porodici“
- „Program osnaživanja žena, mladih djevojaka i djece“.

❖ **Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI Goražde**

Udruženje ALDI ima značajnu ulogu u razvoju i jačanju sistema obrazovanja, a posebno obrazovanja odraslih.

Zahvaljujući projektima podržanim od EU i drugih donatora i partnera Udruženje ALDI je doprinijelo da preko 1.500 nezaposlenih stekne

nova znanja i vještine kroz razne obuke i kurseve od kojih je preko 1.200 dobilo posao u kompanijama na području BPK Goražde. U aktivnostima na razvoju cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih Udruženje ALDI je uspostavilo saradnju i partnerstvo sa kantonalnim ministarstvima nadležnim za obrazovanje i zapošljavanje, službom za zapošljavanje, javnim školama, udruženjem poslodavaca i drugim ključnim stakeholderima.

Programi obrazovanja, izrađeni od strane Udruženja ALDI samostalno ili u saradnji sa partnerima:

„Šivač autopresvlaka“, „Metalostrugar“, „Hemičar operator za eksplozivne materije“, „Plastičar“, „CNC operater“, „Program obrazovanja odraslih za usavršavanje iz oblasti "projekt menadžmenta"“, „Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u zanimanjima mašinske struke“, „Tapetar“, „Regler“, „Program obrazovanja odraslih za razvoj web aplikacija – Front-end development – nivo 1)“, „Program obrazovanja odraslih za usavršavanje za poslove u zanimanju android programer“, „Programa obrazovanja odraslih za upravljanje bazama podataka i analizu podataka“, „Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u naprednim "Soft skills" vještinama“, „Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u digitalnoj oblasti Interneta stvari (Internet of Things – IoT), „Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u oblasti digitalnog marketinga“.

Osim navedenih programa obrazovanja odraslih, Udruženje ALDI je organizovao brojne radionice, seminare i slične aktivnosti neformalnog obrazovanja odraslih.

❖ **ALDI Napredni institut za inovacije i tehnologije – ustanova za obrazovanje odraslih Goražde (AITI)**

AITI je ustanova koja je osnovana u septembru 2020. godine od strane Udruženja ALDI, a koji

je osmišljen kao samostalna edukativna i istraživačka institucija sa misijom promocije razvoja znanja i učenja i istraživanja i eksperimentalnog razvoja u digitalnim tehnologijama, proizvodnji, povezanosti i urbanoj mobilnosti, sa ciljem da doprinese razvoju vještina radne snage, ali i istovremeno da pomogne digitalnom ubrzanju, identifikaciji i korištenju izrastajućih tehnologija kao i sofistifikaciji partnerstva i kolaboracije sa lokalnom industrijom.

AITI je fokusiran na razvoj programa koji će opremiti mlade ljude sa vještinama koje su neophodne kako bi se popunio jaz u digitalnim vještinama.

AITI je javno priznati organizator aktivnosti neformalnog obrazovanja odraslih. AITI ima akreditovane programe obrazovanja odraslih u oblasti tehničkih, digitalnih i soft skills vještina usmjerenih prvenstveno na povećanje konkurentnosti radne snage na zahtjevnom tržištu radne snage.

❖ **Auto škole**

Auto škole također pružaju usluge obrazovanja odraslih svojim polaznicima / budućim vozačima. Naime, oni vrše teorijsku edukaciju iz poznavanja propisa o bezbjednosti u saobraćaju i upravljanja vozilom, te nude usluge praktične nastave za obuku vozača iz oblasti upravljanja motornim vozilom. Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport vodi kompletnu proceduru od obuke do polaganja vozačkog ispita, a licencirani ispitivači, instruktori i svi oni koji se bave tom djelatnošću, moraju imati određen broj edukacija u toku jedne godine kako bi njihova licenca za obavljanje tih poslova bila validna.

Prema dostupnim informacijama, auto škole koje egzistiraju na prostoru Bosansko-podrinjskog kantona Goražde su: „ABC TEL“

d.o.o., „ESO“ d.o.o., „MEX GOLF“, „Apollo“ i „ProCOACH“, Uška-Adem i dr.

Ključni resursi ključnih aktera obrazovanja odraslih

Svi identifikovani programi obrazovanja odraslih su namijenjeni umanjivanju nekog obrazovnog nedostatka (npr. strani jezici) ili povećanja zapošljivosti (obuke uposlenika i obuke pri zapošljavanju), dok sa druge strane, kao i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, i u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde ima veoma malo programa iz područja obrazovanja za život u porodici, kulturno-estetskog i ekološkog obrazovanja, političkog opismenjavanja i sl. Do sada, svaki vid obrazovanja iz ovih oblasti je kratko trajao i bio je organizovan u vidu jednodnevnog seminara ili kraće radionice.

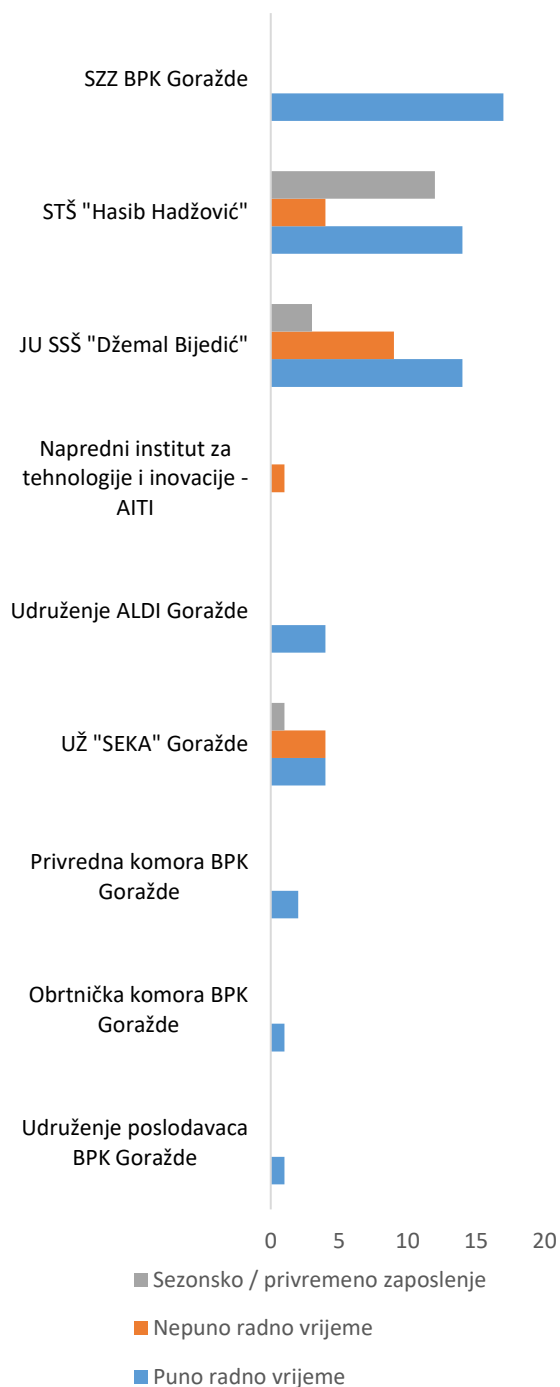
U Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, neformalni oblici obrazovanja ostvaruju se uglavnom u srednjoj stručnoj školi, nevladinom sektoru, te sporadično u pojedinim firmama (edukacija za uposlenike), privrednoj komori i dr. profesionalnim udruženjima i sl. Prema obliku organizovanja, odnosno prema vrsti registracije, jedna je Ustanova za obrazovanje odraslih, dvije nevladine organizacije (udruženja), a po tri su poslovna udruženja i javne ustanove.

Postoji jedan broj programa koji su akreditovani od strane nadležne institucije (Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde), a programi su većim dijelom bili urađeni od strane Udruženja ALDI, a akreditovani od strane Srednje stručne škole „Džemal Bijedić“ Goražde koja je imala mogućnost akreditacije programa i novoosnovanog ALDI Naprednog instituta za inovacije i tehnologije – ustanova za obrazovanje odraslih Goražde (AITI).

Od devet ispitanika, njih šest ima manje od pet zaposlenih, jedan ima 10-20 zaposlenih i dva imaju više od dvadeset zaposlenih.

Graf 1: Broj zaposlenih u organizacijama koje djeluju kao provajderi obrazovanja odraslih u BPK Goražde

Programi obrazovanja odraslih

Ponuda programa obrazovanja odraslih varira u odnosu na trajnost programa, zasnovanost u andragoškoj teoriji i kvaliteti izvedbe.

Prema podacima koje smo dobili od ispitanika (uzorak od devet ispitanika), u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde postoji 14 akreditovanih programa neformalnog obrazovanja odraslih, 8 neakreditovanih programa odraslih, dok su četiri ispitanika odgovorila da nemaju neformalnih programa obrazovanja odraslih.

Četrnaest akreditovanih programa obrazovanja odraslih je urađeno u kooperaciji između:

- Udruženja za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednje stručne škole „Džemal Bijedić“ Goražde (koja je akreditovala programe) - devet programa
- Udruženja za lokalne razvojne inicijative ALDI, Službe za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde i Srednje stručne škole „Džemal Bijedić“ Goražde (koja je akreditovala programe) – jedan program i
- Udruženja za lokalne razvojne inicijative ALDI i ALDI Napredni institut za inovacije i tehnologiju ustanova za obrazovanje odraslih Goražde (koji je akreditovala programe) – tri programa.

Udruženje žena SEKA radi obuke / kurseve po četiri programa koji nisu akreditovani.

Udruženje ALDI je izradio tri dodatna neakreditovana programa obrazovanja odraslih, dok Služba za zapošljavanje takođe vrši obuke nezaposlenih osoba (uglavnom kursevi jezika i usavršavanje rada na računaru) po neakreditovanim programima.

Srednja tehnička škola Hasib Hadžović radi samo prekvalifikaciju / dokvalifikaciju po formalnim programima obrazovanja, dok Privredna komora BPK Goražde, Obrtnička

komora BPK Goražde i Udruženje poslodavaca nemaju programe obrazovanja odraslih.

Od postojećih 22 neformalnih programa obrazovanja odraslih, njih 17 su rađeni u periodu 1999 – 2019, dok je 5 programa obrazovanja odraslih urađeno u prethodne dvije godine (Udruženje ALDI i ALDI Napredni institut za tehnologije i inovacije - Ustanova za obrazovanje odraslih Goražde (AITI) – od svog osnivanja): Program obrazovanja odraslih za upravljanje projektima, Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u digitalnoj oblasti Interneta stvari (Internet of Things – IoT), Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u oblasti digitalnog marketinga, Program obrazovanja odraslih za usavršavanje za poslove u zanimanju android programer i Program za obrazovanje odraslih – napredne „soft skills“ vještine.

Što se tiče dostupne evidencije broja polaznika koji su prošli kroz kurseve / obuke / treninge po postojećim programima obrazovanja odraslih, najveći broj polaznika je bio po programima obuke za potrebe lokalne industrije i to za poslove šivača auto-presvlaka (785 polaznika), CNC operater (221 polaznik), hemičar za eksplozivne materije (132), plastičar (115) i trgovac (104). Nakon toga slijede kursevi informatike i stranih jezika (64), Terapija traume metodom psihodrame (52), tapetar (47), mašinska struka (31), regler (19), edukacija za stručna lica koja rade sa osobama koje su počinile nasilje u porodici (17), multidisciplinarni pristupa u oblasti prevencije i postupanja u slučajevima nasilja u porodici (17), metalostrugar (14), upravljanje projektima (12), soft skills (11), digitalni marketing (11), web aplikacije (10), Internet of Things (10), radnik u preradi drveta (9) i android programer (9).

Trajanje postojećih neformalnih programa odraslih varira od 50 do 315 sati.

Pregled akreditovanih i neformalnih programa obrazovanja prikazani su u narednim tabelama.

PREGLED AKREDITOVANIH PROGRAMA NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ODRASLIH U BOSANSKO-PODRINJSKOM KANTONU GORAŽDE

Program obrazovanja odraslih		Naziv pravnog lica koje je izradilo i/ili akreditovalo i/ili provodilo Program obrazovanja odraslih
1.	Nastavni plan I program za zanimanje "Trgovac"	JU Srednja stručna škola "Džemal Bijedić"
2.	Nastavni plan i program za stručno osposobljavanje u zanimanju krojač, za poslove šivača autopresvlaka	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
3.	Program obrazovanja odraslih za osposobljavanje / usavršavanje u zanimanju Metalostrugar	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
4.	Program obrazovanja odraslih za osposobljavanje / usavršavanje u zanimanju Hemičar za eksplozivne materije	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
5.	Program obrazovanja odraslih za osposobljavanje / usavršavanje u zanimanju plastičar	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
6.	Program obrazovanja odraslih za osposobljavanje / usavršavanje u zanimanju CNC-operator	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
7.	Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u zanimanjima mašinske struke	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
8.	Program obrazovanja odraslih za osposobljavanje / usavršavanje u zanimanju Radnik u preradi drveta	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
9.	Program obrazovanja odraslih za osposobljavanje / usavršavanje u zanimanju Tapetar	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
10.	Program obrazovanja odraslih za osposobljavanje / usavršavanje u zanimanju regler za livenje zamka, regler za ekcentrične i hidraulične prese, regler brizganja plastike	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI i Srednja stručna škola Goražde
11.	Program obrazovanja odraslih za upravljanje projektima	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI, Srednja stručna škola Goražde i Služba za zapošljavanje BPK
12.	Program za obrazovanje odraslih – napredne „soft skills“ vještine	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI / Napredni institut za tehnologije I inovacije AITI
13.	Program obrazovanja odraslih za usavršavanje za poslove u zanimanju android programer	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI / Napredni institut za tehnologije I inovacije AITI
14.	Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u digitalnoj oblasti Interneta stvari (Internet of Things – IoT)	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI/ Napredni institut za tehnologije I inovacije AITI

PREGLED NEAKREDITOVANIH PROGRAMA NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ODRASLIH U BOSANSKO-PODRINJSKOM KANTONU GORAŽDE

Program obrazovanja odraslih		Naziv pravnog lica koje je izradilo i/ili provodilo Program obrazovanja odraslih
1.	Programa obrazovanja odraslih za upravljanje bazama podataka i analizu podataka	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI
2.	Program obrazovanja odraslih za usavršavanje u oblasti digitalnog marketinga	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI
3.	Program obrazovanja odraslih za razvoj web aplikacija – Front-end development – nivo 1)	Udruženje za lokalne razvojne inicijative ALDI
4.	"Terapija traume metodom psihodrame", Razvoj i promoviranje inovativnih pristupa u pružanju psihoterapijske / trauma-terapijske podrške kroz unaprijeđenje znanja, vještina i pristup stručnjakinja/njaka u pružanju psiho-odnosno-trauma-terapijske i druge vrste podrške	UŽ "SEKA" Goražde
5.	Edukacija stručnih lica "Rad sa osobama koje su počinile nasile u porodici"	UŽ "SEKA" Goražde
6.	Razvoj multidisciplinarnog pristupa u oblasti prevencije i postupanja u slučajevima nasilja u porodici	UŽ "SEKA" Goražde
7.	Program osnaživanja žena, mladih djevojaka i djece	UŽ "SEKA" Goražde
8.	Program obuke (informatika, engleski i njemački jezik)	Služba za zapošljavanje BPK Goražde

PREGLEDISPITANIKA KOJI NEMAJU PROGRAME NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ODRASLIH

Naziv pravnog lica - ispitanika		Komentar
1.	Srednja tehnička škola "Hasib Hadžović"	Svi programi su formalni
2.	Udruženje poslodavaca BPK Goražde	Nema programa
3.	Obrtnička komora BPK Goražde	Nema programa
4.	Privredna komora BPK Goražde	Nema programa

Stavovi ključnih aktera po pitanju budućeg razvoja programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

U cilju identifikacije prioriteta koji bi doprinijeli povećanju ponude programa obrazovanja odraslih prikupljeni su stavovi ključnih aktera koji se bave obrazovanjem odraslih.

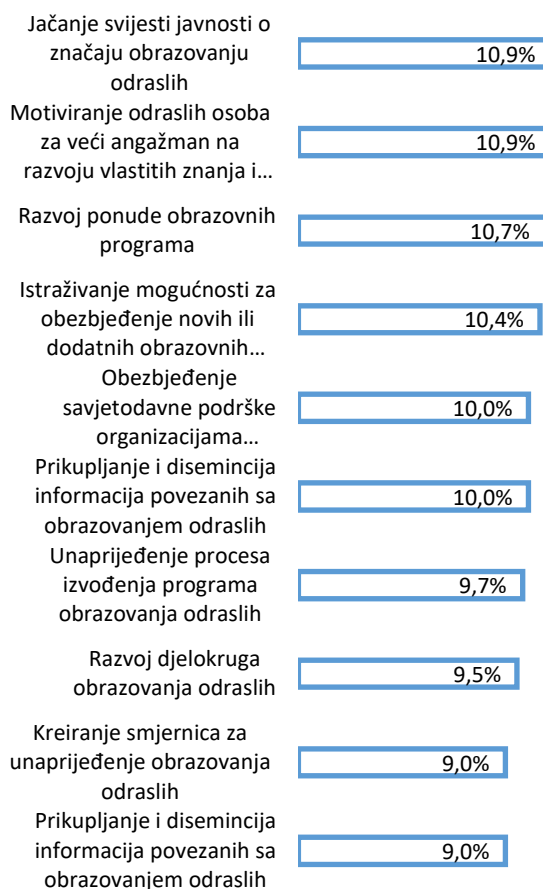
Osam ispitanika se izjasnilo kao Strana zainteresovana za obrazovanje odraslih (javna institucija, privredno društvo, nevladina / neprofitna organizacija koja ima interes za razvoj obrazovanja odraslih), dok se samo ALDI Napredni institut za inovacije i tehnologiju ustanova za obrazovanje odraslih Goražde (AITI) izjasnio kao Pružatelj usluga obrazovanja odraslih, obzirom da mu je to primarna djelatnost i da je upisan u Registar provajdera obrazovanja odraslih. Pored AITI-ja, u Registar su upisane i srednje škole koje imaju mogućnost pružanja obrazovanja odraslih.

Graf 2: Približno 90% obrazovnih aktera u BPK Goražde je strana zainteresovana za obrazovanje odraslih

Kako bi odgovorili na istraživačka pitanja vezana za značaj na listi prioriteta za razvoj obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, ponudili smo prioritete gdje su ispitanici trebali označiti stepen značaja određenog prioriteta u rasponu od 1 do 5, gdje je 1 – najmanji značaj a 5 – najveći značaj.

Graf 3: Svi ponuđeni prioriteti imaju približno jednaku važnost

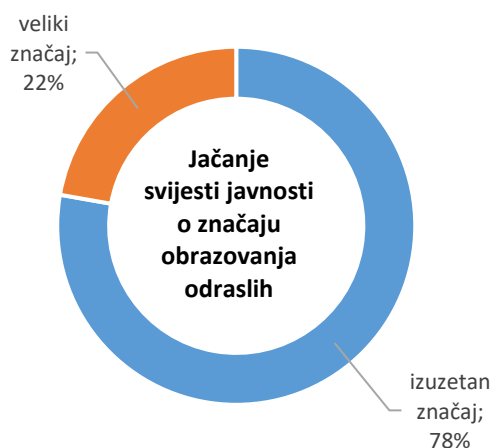

Iskustvo ispitanika je pokazalo da odrasle osobe imaju nedovoljno razvijenu svijest o važnosti cjeloživotnog učenja i unaprijeđenja vlastitih znanja i vještina, te su ova dva prioriteta ocijenjena kao izrazito važna. Iz tog razloga, potrebno je dodatno raditi na njihovom motivisanju kako bi se povećao njihov angažman na njihovom ličnom i profesionalnom razvoju.

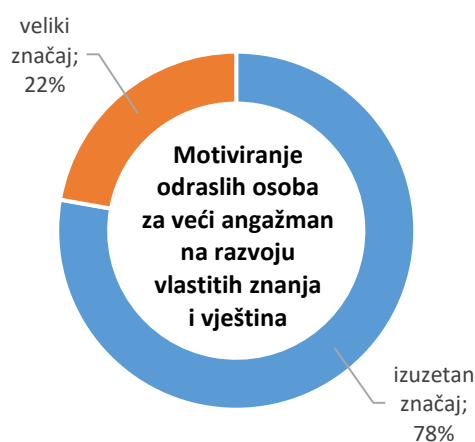
1. Fokus na jačanju svijesti i motivaciji odraslih

U samom vrhu prioriteta su „Jačanje svijesti javnosti o značaju obrazovanju odraslih“, „Motivisanje odraslih osoba za veći angažman na razvoju vlastitih znanja i vještina“ i „Razvoj ponude obrazovnih programa“.

Graf 4: Skoro četiri petine ispitanika smatra da je jačanje svijesti o značaju obrazovanja odraslih izuzetno važno

Graf 5: Motiviranje odraslih osoba za veći angažman na razvoju vlastitih znanja i vještina je prioritet koji je izuzetno važan za 78% ispitanika

2. Razvoj ponude obrazovnih programa

Kao što je poznato, kada se pokuša povezati misija obrazovne organizacije sa potrebama određene zajednice, čine se konkretne promjene za tu zajednicu. Stoga, slijedeći prioritet je „Razvoj ponude obrazovnih programa (kao npr. modernizacija programa obrazovanja)“.

Kao jedno od najvažnijih prioriteta za razvoj obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goraždu je istaknuto da je neophodno razvijati ponudu obrazovnih programa, te istražiti mogućnosti za obezbjeđenje novih ili dodatnih programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde.

Na pitanje značaja razvoja ponude obrazovnih programa za odrasle i modernizacije programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, 89% od ukupnog zbira ocjena za ovo pitanje je bio odgovor „5 - najveći značaj“, dok je 11% (jedan ispitanik - javna ustanova koja se sporadično bavi obrazovanjem odraslih) dalo ocjenu 3.

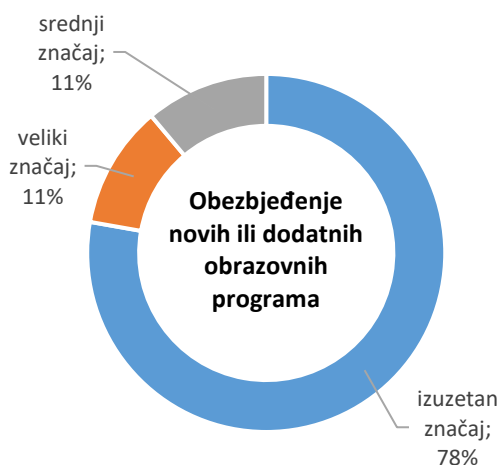
Graf 6: Gotovo 90% ispitanika smatra da je razvoj obrazovnih programa izuzetno važno

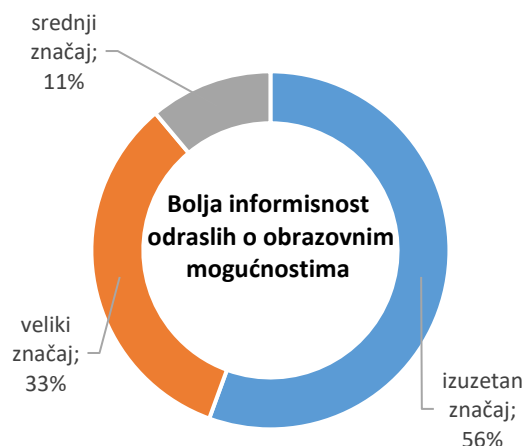
3. Istraživanje mogućnosti za obezbjeđenje novih ili dodatnih programa obrazovanja

„Istraživanje mogućnosti za obezbjeđenje novih ili dodatnih obrazovnih programa“ je najvišom ocjenom (kao prioritet od izuzetne važnosti) ocijenilo četiri petine ispitanika (ili 78%).

Graf 7: 78% ispitanika smatra da je Istraživanje mogućnosti za obezbjeđenje novih ili dodatnih programa obrazovanja izuzetno važno

Graf 9: 56% ispitanika smatra da je Prikupljanje i diseminacija informacija povezanih sa obrazovanjem odraslih (npr. on-line platforme, literatura i sl.) izuzetno važno

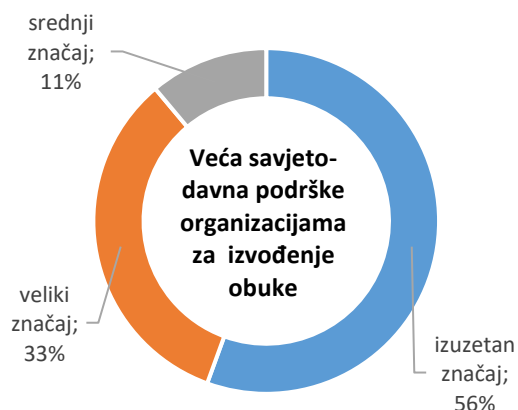
4. Obezbeđenje podrške za izvođenje programa obrazovanja odraslih (organizacijama i odraslim osobama)

Prioritete „Obezbeđenje savjetodavne podrške organizacijama uključenim u izvođenje programa obrazovanja odraslih“ i „Prikupljanje i diseminacija informacija povezanih sa obrazovanjem odraslih (npr. on-line platforme, literatura, oprema za učenje, specijalizovani trening centri, Hub-ovi i sl.)“ sa najvišom ocjenom ocijenilo 56% ispitanika, dok 33% ispitanika smatra sa ima veliki značaj.

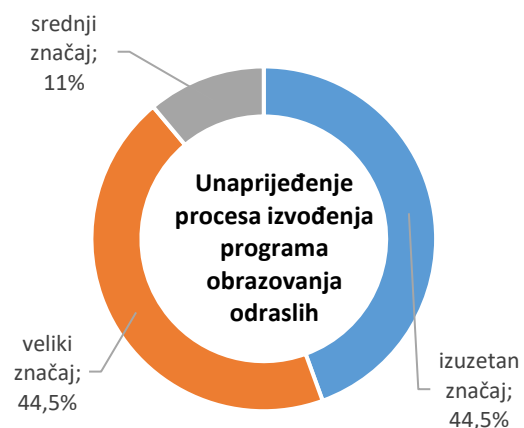
5. „Unaprijeđenje procesa izvođenja programa obrazovanja odraslih

Što se tiče prioriteta „Unaprijeđenje procesa izvođenja programa obrazovanja odraslih (npr. proces učenja/izvođenje obuke, kvalitet, efikasnost, prepoznavanje znanja i sl.)“, 45% ispitanika je dalo ocjenu 5, a 44% ocjenu 4 čime smatraju da je ovaj prioritet važan ali ne ulazi u sam vrh prioriteta.

Graf 8: Više od polovine ispitanika smatra da je Obezbeđenje savjetodavne podrške organizacijama uključenim u izvođenje programa obrazovanja odraslih izuzetno važno

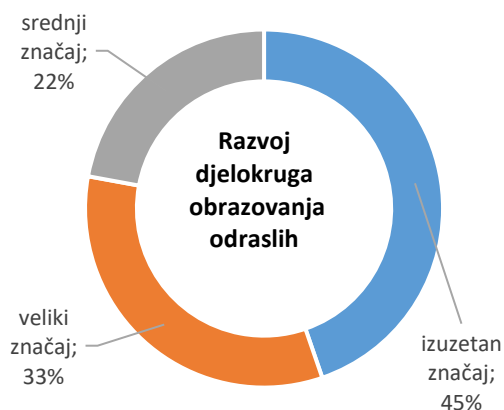
Graf 10: Podjednak broj ispitanika smatra da Unaprijeđenje procesa izvođenja programa obrazovanja odraslih ima izuzetan i veliki značaj

6. Proširivanje djelokruga primjene obrazovanja odraslih

„Razvoj djelokruga obrazovanja odraslih (odnosno proširivanje djelokruga primjene obrazovanja odraslih)“ je 45% ispitanika ocijenilo kao prioritet od velikog značaja, kao i „Kreiranje smjernica za unaprijeđenje obrazovanja odraslih (npr. zagovaranje i učešće u procesu politika)“.

Graf 11: Razvoj djelokruga obrazovanja odraslih je prioritet koji je od izuzetnog značaja za 45% obrazovnih aktera

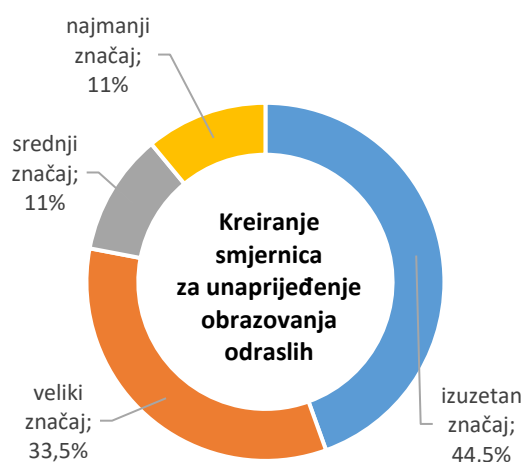
7. Kreiranje smjernica za unaprijeđenje obrazovanja odraslih“ i prikupljanje i diseminacija informacija

Kao što možemo vidjeti, na zadnjem mjestu ponuđenih prioriteta, sa neznatno manjim značajem za ispitanike su prioriteti „Kreiranje smjernica za unaprijeđenje obrazovanja odraslih“ i „Prikupljanje i diseminacija informacija povezanih sa obrazovanjem odraslih (uključujući istraživanje i izvještavanje)“.

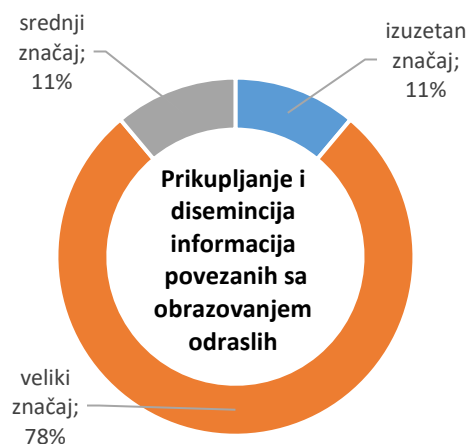
„Kreiranje smjernica za unaprijeđenje obrazovanja odraslih“ je od izuzetnog značaja za 44,5 obrazovnih aktera, dok za njih 33,5% ovaj prioritet ima veliki značaj.

„Prikupljanje i diseminacija informacija povezanih sa obrazovanjem odraslih (uključujući istraživanje i izvještavanje)“ je ocjenom 4 (veliki značaj) ocijenilo 78% ispitanika, dok za jednog obrazovnog aktera (11%) ovaj prioritet ima najmanji značaj.

Graf 12: Kreiranje smjernica za unaprijeđenje obrazovanja odraslih je prioritet koji je od izuzetnog značaja za 44,5% obrazovnih aktera

Graf 13: Gotovo četiri petine obrazovnih aktera smatra da Prikupljanje i diseminacija informacija povezanih sa obrazovanjem odraslih (uključujući istraživanje i izvještavanje) ima veliki značaj

Važno je istaknuti da nijedan od ponuđenih prioriteta nije ocijenjen sa ocjenama 1 ili 2 koje predstavljaju ocjene za „mali“ i „najmanji značaj“.

Iz gore navedenih podataka i provedenog istraživanja, došli smo do zaključka da je neophodno raditi na svih navedenim prioritetima, a naročito na razvoju novih obrazovnih programa za odrasle kao i modernizaciji programa, a u isto vrijeme raditi na jačanje svijesti javnosti i odraslih o značaju obrazovanju odraslih i usvajanju i unaprijeđenju znanja i vještina koje su u skladu sa potrebama tržišta rada.

Potrebe za programima obrazovanja odraslih i obukama odraslih

Postojeći programi obrazovanja odraslih i obuke su, u periodu kad su izrađeni, usklađeni sa potrebama tržišta rada jer su uglavnom i rađeni u skladu sa rezultatima ranijih istraživanja i prema potrebama tržišta rada za taj period.

Obrazovni akteri u BPK Goražde procjenjuju potrebe za obukom na nekoliko načina i to: saradnjom i redovnom komunikacijom između članova lokalnog partnerstva za obrazovanje odraslih i kompanijama, raznim anketama / istraživanja potreba tržišta rada koje uglavnom provodi JU SSZ BPK Goražde (elektronske ankete putem web-a) i Udruženje ALDI (IPRS), kroz iskazane potrebe nezaposlenih osoba i sl.

Kako bi se utvrdile obrazovne potrebe, obrazovni akteri smatraju da je potrebno uključiti ostale stručnjake ili se konsultovati s nekim drugim licima. To se uglavnom odnosi na razne eksterne stručnjake, bilo iz kompanija, ustanova, drugih škola ili nadležnog ministarstva, nevladinog sektora i sl.

Obrazovni akteri su mišljenja da je u procesu utvrđivanja obrazovnih potreba potrebno

ispitati mišljenje budućih polaznika o programima, njihovoj koristi za njih i širu zajednicu jer se radi o njihovom obrazovanju, i preporuka je institucijama koje se bave izvođenjem nastave ove vrste da obavezno ispituju njihovo mišljenje. Praksa je, a i preporuka, da obrazovni akter, koji utvrđuje obrazovne potrebe, saraduje sa SZZ BPK Goražde obzirom da oni redovno vrše individualno i grupno informisanje nezaposlenih osoba, kao i savjetovanje. Također je potrebno pratiti i potrebe kompanija za nezaposlenim osobama koje periodično vrše SZZ BPK kroz svoja istraživanja i Udruženje ALDI kroz IPRS (Istraživanje potreba za radnom snagom).

Svi postojeći programi obrazovanja odraslih su izrađeni po prvi put, s tim da se programi ponekad revidiraju u mjeri koliko je to dozvoljeno, kako bi bili prilagođeni razvoju novih tehnologija i potreba tržišta rada.

Obzirom da tehnologije svakodnevno napreduju i da prevazilaze obrazovanje koje su nezaposlene osobe stekle tokom redovnog školovanja, posebno kod onih koji se dugoročno nalaze na evidenciji nezaposlenih, svakako da im je za uključivanje na tržište rada potrebna dodatna obuka za neka određena zanimanja, kako bi bili spremni da se odmah uključe na tržište i samim tim doprinesu privrednom razvoju. Inovativni programi i obuke se zasnivaju na potrebama tržišta rada i potrebama koje će tržište rada imati u budućnosti, te samim tim mogu osigurati privredni rast i razvoj BPK Goražde.

Kao što smo već ranije spomenuli, programi obrazovanja odraslih mogu povećati zapošljivost ukoliko su rađeni u skladu sa potrebama tržišta rada, te samim tim veliki postotak obučenih i pronađe posao. Jedan od primjera takve dobre prakse je „Nastavni plan i program za stručno osposobljavanje u zanimanju krojač, za poslove šivača

autopresvlaka“ koji je rađen prema potrebama kompanije Prevent. Obuka je organizavona u skladu sa ovim nastavnim planom i programom, te su gotovo svi obučeni za program šivač autopresvlaka i zaposleni u kompaniji „Prevent“ (njih preko 700). Sličan primjer je i obuka za zanimanje trgovac gdje je 100 ljudi zaposleno u Trgovački centar Bingo.

Jako je bitno da programi obrazovanja odraslih prate uvođenje novih savremenih tehnologija u proces proizvodnje, jer su dosadašnji programi dobrim dijelom prevaziđeni, te se moraju osigurati kadrovi u skladu sa razvojem i napretkom tehnologija, a sve u cilju smanjenja disbalansa između ponude i potražnje. Potrebno je uvoditi inovacije u programe na

Brojne su prednosti postojanja različitih oblika obrazovanja za odrasle upravo iz razloga što nude adekvatan odgovor socijalnim problemima i izazovima današnjice. Programi obrazovanja odraslih koje nude obrazovni akteri u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, mogu obezbijediti različite kvalifikacije, kako one koje nedostaju, tako i one koje treba usavršiti/upotpuniti, što omogućava pojedincu integrisanje na tržište rada. Programi obrazovanja odraslih jednim dijelom odgovaraju na problem neusklađenosti formalnih sistema obrazovanja sa zahtjevima tržišta rada, a drugim dijelom odgovaraju na problem zastarjelih znanja, vještina i sposobnosti. Generalno treba posvetiti više pažnje problemu neusklađenosti formalnih obrazovnih sistema sa tržištem rada prvenstveno naglašavanjem značaja istraživanja tržišta, jer istraživanja tržišta rada mogu pomoći obrazovnim sistemima da usklade svoju organizaciju i ponudu sa zahtjevima tržišta rada.

Kako bi bili uspješni u polju obrazovanja odraslih, obrazovni akteri smatraju da je potrebno nastaviti uspješnu saradnju između članova lokalnog partnerstva za obrazovanje

osnovu evaluacije urađenog, odnosno uočenih propusta.

Programi koje nude obrazovni kateri koje se bave obrazovanjem odraslih trebaju biti takvi da se fokusiraju na ona zanimanja koja su deficitarna na tržištu rada, te na taj način će se stvoriti pretpostavke za povećanjem zaposlenosti.

Uposleni svojim kompenzacijama, vještinama i znanjem također bitno utiču na povećanje produktivnosti privrednih društava, te kvalitetom proizvedenih roba i usluga obezbjeđuju veću prodaju na inostranom tržištu, što ima za posljedicu povećanje obima proizvodnje, a samim tim i zapošljavanju novih radnika.

odraslih i nastaviti provoditi obuke koje su bile dio te saradnje (nevladine organizaije – stručne škole – Služba za zapošljavanje – ostali akteri). Kao jako bitan faktor uspješnosti, pored saradnje, je i redovno informisanje svih stakeholdera o bitnim aktuelnostima u oblasti obrazovanja odraslih, te promovisanje privrednog potencijala i obrazovanja odraslih.

Možemo zaključiti da je veoma važno za daljnju organizaciju i planiranje partnerstva da kontinuirano prate potrebe tržišta rada, zajednički djeluju sa službom za zapošljavanje u svrhu planiranja razvoja programa obrazovanja odraslih. Smatramo korisnim korakom da pored ponude programa koji imaju kompenzirajuću funkciju, organizuje programe koji bi njegovali razvijajuću funkciju kod budućih polaznika.

Kako unaprijediti postojeće stanje neformalnog obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde?

Preporuke koje ćemo dati u nastavku predstavljaju samo neke od koraka koji mogu biti poduzeti kako bi se unaprijedilo postojeće stanje u oblasti programa za obrazovanje odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde. Unaprijeđenje postojećeg stanja u oblasti programa za obrazovanje odraslih će zavistiti o predanosti, posvećenosti i ustrajnosti svih aktera u području obrazovanja odraslih.

Preporuke su predložene na osnovu viđenja obrazovnih aktera u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde i samog autora u odnosu na postojeće stanje u oblasti programa obrama obrazovanja odraslih u BPK Goražde.

PREPORUKA:

Proširiti ponudu obrazovnih programa

89%

aktera smatra da je najveći prioritet u obrazovanju odraslih „Izrada novih ili dodatnih obrazovnih programa

Obzirom da je zbog ubrzanog razvoja nauke i sve učestalije primjene novih tehnika i tehnologija, redukovana i vremenski skraćena “upotrebljivost” prethodno stečenih znanja i vještina u svim oblastima, nužno je izraditi nove programe obrazovanja odraslih.

Obzirom da živimo u digitalnom dobu, u kojem su informacijske i komunikacijske tehnologije postale dijelom svakodnevnog života, razvoj programa i obrazovanje iz ovih vještina je jako

bitno, kao i razvoj poduzetničkog načina razmišljanja i digitalnog poduzetništva.

U Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde nema programa obrazovanja odraslih iz područja obrazovanja za život u porodici, kulturno- estetskog i ekološkog obrazovanja, političkog opismenjavanja i sl.

Osam od devet ispitanih obrazovnih aktera je mišljenja da je neophodno izraditi nove kvalitetne i relevantne programe obrazovanja odraslih tj izvršiti modernizaciju programa obrazovanja, te istražiti mogućnosti za obezbjeđenje novih programa.

Novi programi su neophodni kako bi se odraslim omogućilo sticanje osnovnog šireg seta kompetencija i kompleksnijih vještina, nezaposlenim osobama mogućnost usvajanja novih vještina i nadogradnju postojećih, a zaposlenim radnicima sticanje znanja i vještina koje će unaprijediti njihove kompetencije koje su relevantne za radno mjesto.

Generalno treba posvetiti više pažnje problemu neusklađenosti formalnih obrazovnih sistema sa tržištem rada prvenstveno naglašavanjem značaja istraživanja tržišta, jer istraživanja tržišta rada mogu pomoći obrazovnim sistemima da usklade svoju organizaciju i ponudu sa zahtjevima tržišta rada.

Da bi se u tome uspjelo neophodno je proširiti ponudu obrazovnih programa kroz povećanje broja kvalitetnih i relevantnih akreditovanih programa obrazovanja odraslih, programa obrazovanja odraslih za sticanje ključnih kompetencija, kao i ključnih digitalnih kompetencija.

PREPORUKA:

Izraditi bazu podataka o mogućnostima obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Kako bi se moglo pratiti stanje u oblasti neformalnih programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, potrebno je osigurati i redovno dopunjavati bazu podataka o organizatorima obrazovanja odraslih i ponuđačima različitih programa obuka iz područja obrazovanja odraslih.

Također, neophodno je redovno ažurirati listu svih neformalnih programa obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde, kako bi se vidjelo stvarno stanje, te kako bi se mogla unaprijediti ponuda postojećih programa.

Osim korištenja neposrednih usluga, odrasli također mogu koristiti različite alate koji će ih usmjeriti u pogledu njihovog odabira zanimanja ili obrazovanja. Jedan od tih alata su i elektronske baze podataka (ili popis mogućih obuka) koje pružaju informacije o dostupnim mogućnostima učenja. Iako se ne čine opcijom za sve (npr. neka istraživanja pokazuju da većina odraslih, osobito niskokvalifikovane osobe, ne provode online istraživanja o mogućnostima učenja), mogu biti vrijedan izvor informacija za odrasle koji traže informacije o mogućnostima učenja.

S tim u vezi, jako malo je napravljeno u pogledu digitalne infrastrukture i vještina što koči uključiv rast i iskorištavanje potencijala koje donosi digitalna ekonomija.

PREPORUKA:

Jačati svijest javnosti o značaju obrazovanju odraslih

78%

aktera smatra da je izuzetno važno poduzeti akcije na jačanju svijesti o važnosti obrazovanja odraslih

Jačanje svijesti javnosti o značaju obrazovanju odraslih je također u vrhu prioriteta u razvoju neformalnog obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde.

Potrebno je promovisati i javno zagovarati obrazovanje odraslih i učenje koje se realizuje svuda i uvijek, posebno u razdobljima nezaposlenosti i/ili promjene zanimanja.

Podizanje svijesti i terenske aktivnosti imaju različite oblike i koriste različite pristupe. Kreću se u rasponu od opštih kampanji za promociju učenja odraslih to posebnih inicijativa namijenjenih odraslima s niskim nivoom osnovnih vještina ili niskokvalifikovanim osobama.

Također je moguće lobirati kod domaćih i međunarodnih donatora, naročito u Evropskoj uniji, kako bi se osigurali dovoljni fondovi za razvoj i provođenje različitih vidova obrazovanja odraslih. Iako postoje primjeri dobre prakse kada je u pitanju finansiranje cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih, sredstva još uvijek nisu dovoljna za veći napredak.

PREPORUKA:

Motivisati odrasle osobe za veći angažman na razvoju vlastitih znanja i vještina

78%

aktera smatra da odrasle osobe nisu dovoljno motivisane za razvoj vlastitih znanja i vještina

Potrebno je odgovoriti na problem nedovoljnog uključivanja građana BPK Goražde u cjeloživotno učenje podizanjem svijesti o važnosti cjeloživotnog učenja, promocijom različitih mogućnosti za cjeloživotno učenje te širenjem postojećih i uvođenjem novih aktivnosti povećati sudjelovanje/uključenost odraslih u procesima cjeloživotnog učenja kako bi se jačala njihova konkurentnost na tržištu rada i ojačali osobni kapaciteti pojedinca za aktivno djelovanje u društvu.

Nedostatak interesa za cjeloživotno učenje i ograničeno samsmjerenost istraživanje mogućnosti učenja ukazuje na potrebu za ulaganjem napora da se dopre do odraslih i da im se podigne svijest o dostupnom obrazovanju ili im se omogući učestvovanje u stvaranju novih programa skrojanih prema njihovim individualnim potrebama.

PREPORUKA:

Obnoviti i osnažiti partnerstvo koje djeluje na polju obrazovanja odraslih

Lokalno partnerstvo za obrazovanje odraslih već dugi niz godina zajednički djeluje u oblasti obrazovanja odraslih i povećanju zaposlenosti, te je razvilo tzv. Goraždanski model razvoja obrazovanja odraslih i zapošljavanja.

Međutim, obzirom da se Lokalno partnerstvo suočava sa novim izazovima koje je donijelo "novo normalno", potrebno je pronaći novi pristup koji će biti prilagođen izazovima budućeg tržišta rada.

Potrebno je inovirati model partnerske saradnje u provođenju programa za integraciju nezaposlenih osoba u tržište rada koji će biti bolje usklađeni sa potrebama korisnika, lansirati inovativni ekosistema podrške zapošljavanju i kreiranju kvalitetnih radnih mjesta, dijeliti resurse partnera pronalaženjem adekvatnih odgovora na izazove promjena koje se događaju u svijetu rada.

Zbog nedostatka dovoljno efikasnog modela fleksibilnog formalnog obrazovanja, neformalno obrazovanje često je nositelj smanjenja jaza između postojećeg i potrebnog obrazovanja.

Pongrac, 1990